

MATTI RIMPELÄ, TUIJA METSO, VESA SAARISTO, KIRSI WISS

Vanhempainyhdistysten ja huoltajien osallisuus peruskoulun ja sen oppilashuollon kehittämisessä

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus

postimyynti: Stakes / Asiakaspalvelut PL 220, 00531 Helsinki
puhelin: (09) 3967 2190, (09) 3967 2308 (automaatti)
faksi: (09) 3967 2450 • Internet: www.stakes.fi

Matti Rimpelä, Stakes, Kuntapalvelut, Tampereen alueyksikkö
Tuija Metso, Suomen Vanhempainliitto
Vesa Saaristo, Stakes, Kuntapalvelut, Tampereen alueyksikkö
Kirsi Wiss, Stakes, Kuntapalvelut, Tampereen alueyksikkö

© Kirjoittajat ja Stakes

Taitto: Christine Strid

ISBN 978-951-33-2244-1 (nid.)

ISSN 1236-0740 (nid.)

ISBN 978-951-33-2245-8 (PDF)

ISSN 1795-8210 (PDF)

Stakes, Helsinki 2008

Valopaino Oy

Helsinki 2008

Tiivistelmä

Matti Rimpelä, Tuija Metso, Vesa Saaristo, Kirsi Wiss. Vanhempainyhdistysten ja huoltajien osallisuus peruskoulun ja sen oppilashuollon kehittämisessä. Stakes, Raportteja 29/2008. 58 sivua, hinta 17 €. Helsinki 2008. ISBN 978-951-33-2244-1

Vanhempien osallisuudesta peruskoulun ja oppilashuollon kehittämiseen johtamisen näkökulmasta ei ole lainkaan aikaisempaa vanhemmilta kerättyä tutkimustietoa. Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata vanhempien osallisuutta vanhempainyhdistysten ja peruskoulujen johdon näkökulmista. Stakesin ja Suomen Vanhempainliiton yhteisessä internet-kyselyssä peruskoulujen vanhempainyhdistyksille (N=1095) keväällä 2008 selvittiin näiden yhdistysten osallisuutta oman koulunsa ja sen kouluterveydenhuollon kehittämiseen. Vastaukset saatiin 246 vanhempainyhdistykseltä (26 %), joista 71 % toimi 1.–6. vuosiluokkien peruskouluissa, 15 % 7.–9. vuosiluokkien peruskouluissa ja 14 % yhtenäisissä peruskouluissa. Raportissa kuvataan myös huoltajien osallisuutta koskevia tuloksia aikaisemmin peruskoulujen johdolle tehdyistä kyselyistä (Rimpelä ym. 2007b, 2008).

Yhdistyksistä oli 90 % osallistunut varainhankintaan, 89 % teemapäivien ja 68 % koulun juhlien, retkien ja leirikoulujen järjestämiseen, sekä 60 % koulun tilojen ja piha-alueiden suunnitteluun. Vain 35 % oli osallistunut koulun toiminnan arviointiin, 17 % koulun vuosittaisen suunnitelman laatimiseen ja 15 % kouluruokailun suunnitteluun. 4 % oli voinut osallistua kouluterveydenhuollon ja 1 % koulupsykologi- ja kuraattoritoiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen, sekä 0,4 % terveystiedon opetuksen suunnitteluun.

Kouluterveydenhuollosta koki saaneensa tietoa riittävästi 42 % yhdistyksistä, 16 % ei ollut saanut lainkaan tietoa. Vuonna 2004 julkaistuun kouluterveydenhuollon laatusuosituksen oli tutustunut 11 % yhdistyksistä. Neljä viidestä vanhempainyhdistyksestä ei ollut lainkaan saanut mahdollisuutta antaa palautetta kouluterveydenhuollosta. Yksikään vastanneista 246 vanhempainyhdistyksestä ei ollut osallistunut kouluterveydenhuollon suunnitelman laatimiseen ja vain kahden alakoulun yhdistykset olivat olleet osallisina kouluterveydenhuollon arvioinnissa. 72 % ei tiennyt, milloin heidän koulussaan oli viimeksi toteutettu kouluterveydenhuollon laatusuosituksen tarkoittama oppimisympäristön terveyden ja turvallisuuden arviointi ja työpaikkakäynti työolojen arvioimiseksi. Noin 71 % yhdistyksistä arvioi, että vanhemmat ovat melko tai erittäin tyytyväisiä kouluterveydenhuoltoon.

Avoimessa palautteessa tuli esiin, että vanhempainyhdistysten rooli on vaihteleva ja usein varsin epäselvä: ”*Vanhempainyhdistyksemme johtokunta oli yllättänyt, että kyselyn mukaan meillä olisi voinut olla mahdollisuus osallistua kouluterveydenhuollon kehittämiseen ja suunnitteluun.*” Eniten kiinnitettiin huomiota haasteisiin kouluterveydenhuollon kehittämisessä ja erityisesti tiedottamiseen: ”*Suurin ongelma kouluterveydenhuollossa on, että vanhemmille ei juuri ensimmäisten luokkien jälkeen tiedoteta terveystarkastuksista tai hammashuollosta ja jos lapsi ei muista mainita asiasta tai tuoda mukaan annettua lappua kotiin eivät vanhemmat ole lainkaan tietoisia käynneistä...*” Seuraavaksi yleisimpiä huolen aiheita olivat koulujen työolot ja liikenneturvallisuus, koulun voimavarat ja yhteistyö.

Koulujen välillä on suuria eroja huoltajien osallisuudessa. Useimpien vanhempainyhdistysten osallisuus keskittyi varainhankintaan ja tapahtumien järjestämiseen, mutta niiden rooli lasten edunvalvojina ja osallisena koulun ja sen oppilashuollon kehittämiseen oli vaatimatonta. Kuntien, perusopetuksen hallinnon ja vanhempainyhdistysten tulisi sopia vanhempainyhdistysten roolista ja osallisuudesta peruskoulun ja sen oppilashuoltopalvelujen kehittämisessä. Vanhempien tulisi

saada yksityiskohtaisempaa tietoa oppilashuollon tavoitteista, voimavaroista ja myös kouluhyvinvoinnin haasteista. Oppilashuoltopalveluja koskevia säännöksiä ja suosituksia uudistettaessa olisi harkittava kuntien velvoittamista yhteistyöhön vanhempien kanssa myös johtamisen tasolla aina kun toimintaa suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään.

Avainsanat: perusopetus, oppilashuoltopalvelut, osallisuus, vanhemmat

Sisällys

Tiivistelmä	
Johdanto.....	7
VANHEMMAT PERUSKOULUN JA SEN OPPILASHUOLTOPALVELUJEN KEHITTÄJINÄ..... 9	
Kodin ja koulun yhteistyö perusopetuksessa.....	9
Vanhemmat ja kouluterveydenhuolto	10
Koulu yhteisön mielenterveys- ja sosiaalityö.....	12
Yhteenvedo	12
AINEISTO JA MENETELMÄT.....	14
TULOKSIA KYSELYSTÄ VANHEMPAINYHDISTYKSILLE..... 16	
Vanhempainyhdistysten kokoontuminen	16
Koulun vanhempainyhdistyksille tarjoamat osallistumismahdollisuudet.....	16
Kouluterveydenhuollosta tiedottaminen.....	18
Kouluterveydenhuollon laatusuosituksen käsitteleminen	19
Kouluterveydenhuollon arviointi ja kehittäminen.....	20
Kouluterveydenhuollon tilat	23
Oppilashuoltopalvelujen henkilöstö	24
Terveystarkastukset	26
Kouluympäristön terveellisyys ja turvallisuus	29
Arvioita kouluterveydenhuollon laadusta ja riittävydestä	30
Avointa palautetta kouluhyvinvoinnista.....	33
TULOKSIA KYSELYISTÄ PERUSKOULUJEN JOHDOLLE..... 37	
Huoltajien osallisuus koulu yhteisössä.....	37
Koulun johdon arvioita huoltajien osallisuudesta.....	38
Vanhempainyhdistyksen aktiivisuus ja osallisuus koulussa.....	42
Vanhempainyhdistykset ja johtokunnat	43
POHDINTA.....	46
Kirjallisuus.....	50
Liite 1. Saatekirje	
Liite 2. Kyselylomake	

Johdanto

Perusopetuksen viimeisimmässä opetussuunnitelmauudistuksessa on korostettu oppilashuoltoa sekä kodin ja koulun yhteistyötä. Myös valtakunnallisissa suosituksissa kouluterveydenhuollon hyviksi yhteisiksi käytännöiksi pidetään tärkeänä yhteistyötä vanhempien kanssa (Stakes 2002, Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto 2004). Vastuun ja oikeuksien näkökulmasta huoltajat ovat lastensa laillisia edunvalvojia. Tässä yhteydessä on yllättävää todeta, että toistaiseksi on käytettävissä varsin niukasti suoraan vanhemmilta kerättyä ja valtakunnallista yleistettävää tietoa vanhempien ja/tai huoltajien osallistumisesta perusopetuksen ja sen oppilashuollon arviointiin ja kehittämiseen. Käytettävissä oleva kansainvälinen ja suomalainen tutkimus on pääosin kohdistunut yksilötasoiseen vuorovaikutukseen (ks. esim. Mäenpää 2008). Kodin ja koulun yhteistyön tutkimukset (esim. Lehtolainen 2008; Andonov 2007; Metso 2004; Siniharju 2003) eivät ole toistaiseksi ulottuneet oppilashuoltoon. Myös vanhempien osallisuus koulun toiminnan kehittämiseen on toistaiseksi jäänyt tutkimusten ulkopuolelle.

Vanhemmat voivat osallistua koulun toimintaan yksittäisinä vanhempina, koulujen johtokuntien kautta ja toimimalla vanhempainyhdistyksissä. Vanhempainyhdistystoiminta on vanhempien vapaaehtoistoimintaa, joka on avointa kaikille koulun oppilaiden vanhemmille. Toimintaa ei ole säädelty perusopetuksen lainsäädännössä tai muissa perusopetusta koskevissa asiakirjoissa.

Vanhempainyhdistykset voivat toimia vapaamuotoisina ryhminä tai rekisteröityneinä yhdistyksinä. Tässä raportissa tutkitaan Suomen Vanhempainliittoon¹ kuuluvia vanhempainyhdistyksiä. Suomen Vanhempainliittoon liittyvän vanhempainyhdistyksen tulee olla rekisteröitynyt yhdistys.

Suomen Vanhempainliitto on varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitosten yhteydessä toimivien vanhempainyhdistysten yhteistyöjärjestö. Liittoon kuuluu lähes 1 300 rekisteröityä vanhempainyhdistystä. Vanhempainliitto korostaa toiminnassaan, että vanhempainyhdistystoiminta lähtee liikkeelle koulu yhteisöjen ja paikkakunnan tarpeista, toimii koulun kaikkien lasten ja nuorten hyväksi, perustuu vapaaehtoisuuteen, on avointa kaikille vanhemmille ja on vanhempien järjestämää toimintaa.

Virike vanhempainyhdistyksille tehtävään kyselyyn tuli ensin kouluterveydenhuollon laatusuosituksen arvioinnista (Rimpelä ym. 2007a). Raporttia kirjoitettaessa havaittiin, että vanhempien näkökulmasta oli kovin vähän aineistoa käytettävissä. Stakesin Terveiden edistämisen vertaistietohankkeen (TedBM-hanke) ja Opetushallituksen yhteisissä peruskoulukyselyissä kysyttiin lyhyesti huoltajien osallisuutta koulun toiminnan kehittämisessä ja arvioinnissa (Rimpelä ym. 2007b ja 2008). Päätuloksena olivat suuret erot koulujen kesken. Näiden molempien hankkeiden asiantuntijakokouksissa oli mukana Suomen Vanhempainliiton asiantuntijoita.

Tammikuussa 2008 päätettiin yhteistyössä Suomen Vanhempainliiton kanssa postittaa kouluterveydenhuollon laatusuosituksen arviointiraportti kaikille Vanhempainliittoon kuuluville peruskoulujen vanhempainyhdistyksille ja samalla lähettää niille kysely osallisuudesta yleensä perusopetuksen ja erityisesti kouluterveydenhuollon kehittämiseen. Tässä raportissa esitetään tulokset vanhempainyhdistyksille tehdystä kyselystä. Raportissa esitetään myös keskeiset osat aikaisemmin julkaistuista peruskoulujen johdolle osoitettujen kyselyjen (Rimpelä ym. 2007b, 2008) tuloksista ja tarkastellaan yksityiskohtaisemmin vanhempien osallisuuden yhteyttä kouluja kuvaaviin taustatietoihin. Näin pyritään kuvaamaan vanhempien osallisuutta peruskoulun ja sen oppilashuoltopalvelujen kehittämisessä sekä vanhempainyhdistysten että koulujen johdon näkökulmista.

¹ Lisätietoja Suomen Vanhempainliitosta: www.suomenvanhempainliitto.fi

VANHEMMAT PERUSKOULUN JA SEN OPPILASHUOLTO- PALVELUJEN KEHITTÄJINÄ

Kodin ja koulun yhteistyöhön sekä vanhempien osallistumiseen oppilashuoltopalvelujen kehittämiseen on kiinnitetty huomiota useissa laeissa ja niiden perusteella annetuissa ohjeissa. Oppilashuoltopalveluilla tarkoitetaan kansanterveyslain mukaista kouluterveydenhuoltoa ja lastensuojelulain tarkoittamaa koulutuksen tukea (= peruskoulun koulupsykologi- ja koulukuraattoritoiminta). Tässä luvussa kuvataan niitä säännöksiä, suosituksia ja tulkintoja, jotka koskevat vanhempien osallisuutta peruskoulun ja sen oppilashuoltopalvelujen kehittämisessä.

Kodin ja koulun yhteistyö perusopetuksessa

Vuonna 2003 hyväksytyssä perusopetuslain muutoksessa korostettiin kodin ja koulun yhteistyötä (Laki perusopetuslain muuttamisesta 477/2003). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2004) on selkeästi todettu *huoltajien ja koulun yhteinen kasvatusvastuu* (= ”kasvatuskumppanuus”):

”Huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen ja nuoren kasvatuksesta. Koulu tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa oppilaan kasvatuksesta ja opetuksesta kouluyhteisön jäsenenä. Koulun on oltava yhteistyössä huoltajien kanssa niin, että he voivat osaltaan tukea lastensa tavoitteellista oppimista ja koulunkäyntiä. Yhteisvastuullisen kasvatuksen tavoitteena on edistää lasten ja nuorten oppimisen edellytyksiä, turvallisuutta ja hyvinvointia koulussa.”

Myös *huoltajien oikeus osallistua* perusopetuksen kehittämiseen on tuotu esiin:

”Oppilaan huoltajien on voitava vaikuttaa varsinkin opetussuunnitelman kasvatustavoitteiden määrittelyyn.”

”Huoltajien mahdollisuus osallistua koulun opetus- ja kasvatustyön suunnitteluun ja arviointiin yhdessä opettajien ja oppilaiden kanssa edistää kodin ja koulun yhteistyötä. Huoltajille tulee antaa tietoa opetussuunnitelmasta, opetuksen järjestämisestä, oppilashuollosta ja mahdollisuudesta osallistua kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön. Tämä edellyttää opettajilta aktiivista aloitetta yhteistyössä sekä keskustelua ja tiedottamista huoltajien, opettajan ja oppilaan oikeuksista sekä velvollisuuksista.” (Opetushallitus 2004.)

Säännöksiä ja ohjeita tulkittaessa on korostettu jatkuvaa oppilaasta huolehtimista (Peltonen & Kalkkinen 2007). Kodin ja koulun yhteistyö muodostaa jatkumon, joka alkaa varhaiskasvatuksesta, etenee esiopetuksen kautta perusopetukseen sekä jatkuu lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Perusopetus tulee yhteistyössä kotien kanssa järjestää iän ja edellytysten mukaan niin, että se tukee tervettä kasvua ja kehitystä (Laki perusopetusta koskevan lain muuttamisesta 477/2003).

Kodin ja koulun yhteistyötä tarvitaan kaikessa koulutyössä, jotta vanhemmat tulisivat kuulluiksi ja kotien tärkeiksi kokemat seikat otettaisiin huomioon opetuksen järjestämisessä. Siksi opetussuunnitelman perusteissa varsinaisen kodin ja koulun yhteistyötä käsittelevän luvun lisäksi yhteistyötä käsitellään myös monissa muissa yhteyksissä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kodin ja koulun yhteistyöhön on kiinnitetty huomiota seuraavissa kohdissa:

- opetussuunnitelman laatiminen, kasvatustavoitteet
- koulutyön suunnitteluun ja arviointiin osallistuminen
- oppilashuollon tukitoimien suunnittelu ja toteuttaminen

- tukiopetus
- erityisopetukseen siirto
- HOJKS:n laatiminen
- opinto-ohjaus, opintoihin liittyvät valinnat
- oppilaan opintojen edistyminen, työskentely ja käyttäytyminen
- uskonnon opetuksen järjestäminen
- kieli- ja kulttuuriryhmän opetusjärjestelyt
- kurinpidolliset rangaistukset
- vuosiluokalle jättäminen
- salassapito ja oppilasta koskevien tietojen antaminen
- kerhotoiminta sekä aamu- ja iltapäivätoiminta.

(Ks. Peltonen & Kalkkinen 2007.)

Opetussuunnitelman perusteiden mukaan kodin ja koulun yhteistyötä tehdään sekä yksilö- että yhteisötasolla. Vanhempia tulee aina kuulla ja heidän tulee voida osallistua oman lapsen opetusta ja kasvatusta koskeviin kysymyksiin. Vanhemmilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa myös yhteisötasolla koulun toiminnan kehittämiseen.

Perusopetuslaissa todetaan, että oppilaalla on oikeus oppilashuoltoon. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, jotka ovat kansanterveyslaissa tarkoitettu kouluterveydenhuolto ja lastensuojelulaissa tarkoitettu kasvatuksen tukeminen.

Perusopetuslaissa säädetään yhteissuunnitteluelvoitteesta: paikallisen opetussuunnitelman kodin ja koulun yhteistyön sekä oppilashuollon osiot tulee laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kanssa. Peltonen on tarkentanut yhteissuunnitteluelvoitetta seuraavasti:

”Kodin ja koulun yhteistyön ja oppilashuollon yhteissuunnittelun lisäksi eri hallinnonalojen ja toimijoiden pitää kunnassa tehdä yhteistyötä aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä kerhotoiminnan ja yleisten linjausten tekemisessä. Vanhempia kiinnostavia asioita ovat mm. koulumatkakuljetukset ja kouluruokailu. Opetussuunnitelman kuntatason yhteisiä asioita laadittaessa tulee päättää, miten vanhempien näkemyksiä kuullaan näissä asioissa.”
(Peltonen 2005.)

Vanhemmat ja kouluterveydenhuolto

Heinäkuun 2007 alussa astui voimaan kansanterveyslain uudistettu säännös kouluterveydenhuollosta. Aikaisemman säännöksen mukaan kouluterveydenhuolto kattoi myös lukiot, mutta nyt ne siirrettiin samaan opiskeluterveydenhuollon kokonaisuuteen muun toisen asteen ja korkeamman koulutuksen kanssa. Asetusta koskevan lisäyksen ohella säännöksen sisältö säilyi pääosin ennallaan. Seuraavassa on 1.7.2007 voimaanastunut säännös kouluterveydenhuollosta:

14 § Kansanterveystyöhön kuuluvina tehtävinä kunnan tulee

...

5) ylläpitää kouluterveydenhuoltoa, johon sisältyy kunnassa sijaitsevien perusopetusta antavien koulujen ja oppilaitosten koulu yhteisön terveellisyys- ja turvallisuuden valvonta ja edistäminen yhteistyössä henkilökunnan työterveyshuollon kanssa, oppilaan terveyden seuraaminen ja edistäminen suun terveydenhuolto mukaan lukien, yhteistyö muun oppilashuolto- ja opetushenkilöstön kanssa sekä terveydentilan toteamista varten

tarpeellinen erikoistutkimus; oppilaan terveyden seuraamiseen ja edistämiseen kuuluvien neuvonnan ja tarkastusten sisällöstä ja määrästä sekä terveydentilan toteamista varten tarpeellisesta erikoistutkimuksesta voidaan säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. (Laki kansanterveyslain muuttamisesta 626/2007.)

Suun terveydenhuollosta on kansanterveyslaissa omat säännöksensä. Suun terveydenhuolto on osa kansanterveyslain tarkoittamaa kouluterveydenhuoltoa.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ja Suomen Kuntaliitto julkaisivat vuonna 2004 kouluterveydenhuollon laatusuosituksen, jossa esitetään valtakunnallisesti suositeltavat hyvät käytännöt kouluterveydenhuollon sisällöstä ja järjestämisestä. Johdannossa todetaan, että suositus on tarkoitettu ensisijaisesti päättäjille ja ammattihenkilöille, joiden lisäksi myös koululaiset ja heidän huoltajansa voivat sitä hyödyntää. Suosituksissa painotetaan kouluterveydenhuollon toteuttamista olennaisena osana oppilashuoltoa:

”Oppilashuolto kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Sitä toteutetaan hyvässä yhteistyössä kotien kanssa. Mitä paremmin eri toimijat tuntevat ja tietävät toistensa tehtävät, sitä paremmat edellytykset ovat hyvälle yhteistyölle. Yhteistyöstä hyötyvät lapsi ja hänen perheensä.” (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö & Suomen Kuntaliitto 2004, sivu 10.)

Laatusuositusraportti rakentuu kahdeksasta suosituksesta, joita tarkastellaan neljästä eri näkökulmasta: koululaisen ja hänen perheensä, kouluyhteisön, kouluterveydenhuollon henkilöstön ja hallinnon näkökulmista. Laatusuosituksen teemat kuvataan seuraavassa (tarkempi kuvaus tulososassa):

1. Kouluterveydenhuolto on helposti saatavilla olevaa suunnitelmallista palvelua, jota seurataan ja arvioidaan.
2. Kouluterveydenhuolto on olennainen osa oppilashuoltoa.
3. Kouluterveydenhuollon palveluista tiedotetaan säännöllisesti.
4. Toimiva kouluterveydenhuolto edellyttää riittävää, pätevää ja pysyvää henkilöstöä.
5. Kouluterveydenhuollon käytössä on asianmukaiset toimitilat ja -välineet.
6. Koululaisella on terveellinen ja turvallinen kouluyhteisö ja -ympäristö.
7. Koululaisten hyvinvointia ja terveyttä seurataan terveystarkastusten ja suunnitelmien avulla sekä luokan hyvinvointia arvioimalla.
8. Koululaisen terveystietoa vahvistetaan ja terveyttä edistetään.
9. Kouluterveydenhuoltoa seurataan ja arvioidaan.

Seuraavaan on koottu ne yksityiskohtaisemmat suositukset (= hyvät yhteiset käytännöt), jotka koskevat kodin ja kouluterveydenhuollon yhteistyötä:

- Kouluterveydenhuollon palveluista tiedotetaan säännöllisesti koululaiselle ja huoltajille sekä kouluille (sivu 16).
- Huoltajilla on riittävästi tietoa kouluterveydenhuollosta ja mahdollisuus vaikuttaa koululaista koskevaan kouluterveydenhuoltoon osana oppilashuollon palveluja (sivu 14).
- Kouluterveydenhoitaja ja lääkäri osallistuvat säännöllisesti koulun vanhempainiltoihin ja tekevät yhteistyötä vanhempainyhdistysten kanssa (sivu 15).
- Huoltajat tuntevat koulun oppilashuollon toimintakäytännöt (sivu 14).
- Koululaisella ja huoltajalla on jatkuva palautteen antamisen mahdollisuus kouluterveydenhuollon palveluista kunnassa sovitulla tavalla (sivu 12).

Koulu yhteisön mielenterveys- ja sosiaalityö

Perusopetuslaissa todetaan, että oppilashuoltoon sisältyvät myös lastensuojelulain tarkoittama koulupsykologi- ja koulukuraattoritoiminta. Koulu yhteisöjen mielenterveystyön ja sosiaalityön haasteisiin kiinnitettiin huomiota jo 1970-luvun alussa. Oppilashuoltokomitea esitti tuolloin, että kouluissa tulisi vuoteen 1985 mennessä olla yhteensä 500 koulupsykologia ja 500 koulukuraattoria (Rimpelä 2008). Ensimmäiset säännökset näistä toiminnoista sijoitettiin lastensuojelulakiin 1990-luvun alussa. Viime vuonna uudistetussa lastensuojelulaissa (417/2007) säännös kirjoitettiin hieman velvoittavampaan muotoon:

9 § Tuki koulunkäyntiin

Kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotka antavat kunnan perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetun esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille riittävän tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Palveluilla tulee edistää myös koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä.

Uuden lastensuojelulain yleisissä säännöksissä korostetaan lapsiperheiden tuen tarpeen selvittämistä ja vanhempien tukemista:

8 § Palvelujen kehittäminen kasvatuksen tukemiseksi

Kunnan on sosiaali- ja terveydenhuoltoa, opetustointia sekä muita lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja järjestäessään ja niitä kehittäessään huolehdittava siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa ja saadaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Kunnan on järjestettävä tarvittaessa erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa.

Koulutuksen tukea koskevan lastensuojelulain säännöksen tulkinta ja todellinen merkitys on toistaiseksi tarkemmin selvittämättä. Esimerkiksi lastensuojelulain soveltamisoppaassa (Taskinen 2007) se sivuutetaan lyhyellä maininnalla. Koulun mielenterveys- ja sosiaalityöstä ei ole 2000-luvulla julkaistu valtakunnallisia suosituksia eikä myöskään oppaita, joissa olisi yksityiskohtaisemmin selvitetty vanhempien osallisuutta näiden palvelujen järjestämiseen. Lastensuojelulaissa on kuitenkin selvä velvoite yhteistyöhön ("Palveluilla tulee edistää myös koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä").

Yhteenveto

Kodin ja koulun yhteistyön tehostaminen on ollut 2000-luvulla perusopetuksen tärkeimpiä kehittämistavoitteita. Valtionhallinnon viesti on ollut erittäin selvä niin perusopetuslaissa kuin perusopetuksen opetussuunnitelman valtakunnallisissa perusteissa ja Opetushallituksen julkaisemissa oppaissa. Vastuu yhteistyön käytännön järjestämisestä on ollut perusopetuksen järjestäjillä, jotka Suomessa ovat muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta kuntia.

Poiminnat kuntien omista perusopetuksen opetussuunnitelmista viittaavat varsin vaihteleviin tulkintoihin ja käytäntöihin. Kuntien opetussuunnitelmissa vanhempien osallistumismahdollisuuksien kuvaus jää tavallisesti aika yleiselle tasolle. Seuraavaan on poimittu esimerkki keskisuuresta kaupungista:²

² Lainaukset on poimittu kuntien/opetuksen järjestäjän kotisivuilta löytyneistä perusopetuksen opetussuunnitelmista.

”Huoltajien osallistuminen koulun toiminnan suunnitteluun ja arviointiin toteutetaan koulun päättämällä tavalla. Opetussuunnitelman perusteiden ensimmäisen luvun mukaan oppilaan huoltajien on voitava vaikuttaa varsinkin opetussuunnitelman kasvatus tavoitteiden määrittelyyn. Jotta kaikki huoltajat ovat tietoisia koulun oppimistavoitteiden lisäksi myös koulun kasvatustavoitteista sekä menettelytavoista pulmatilanteissa, koulu huolehtii päättämällään tavalla em. asiakirjat kaikkien huoltajien tietoon.”

Suuren kaupungin oppilashuollon toteuttamis- ja arviointisuunnitelmassa esitettiin oppilashuollon kehittämisryhmän perustamista, mutta ei ehdotettu sen jäseniksi vanhempien edustajia:

”xxx kaupunkiin perustetaan Oppilashuollon kehittämistyöryhmä, jonka tehtäviä ovat: oppilashuollon palvelujen järjestäminen, koordinointi, kehittäminen, arviointi ja seuranta. Työryhmän kokoonpanoksi ehdotetaan esim. seuraavaa: Koulupsykologit, koulukuraattori, toimistos sihteeri, terveydenhoitaja, 1–6 lk erityisopettaja, 7–9 lk erityisopettaja, opinto-ohjaaja, 1–6 luokkien rehtori, 7–9 luokkien rehtori, perheneuvolan, lastensuojelun, lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian edustus. Muiden sidosryhmien edustajia kutsutaan tarvittaessa kokouksiin.”

Toisen suuren kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelmassa viitataan vanhempien osallisuuteen vain parilla lauseella:

”Vanhemmilla on oikeus saada edustajansa koulujen johtokuntiin. Vanhemmilla on myös oikeus osallistua koulun opetussuunnitelmatyöhön, erityisesti kasvatustavoitteiden määrittelyn osalta. Vanhemmilla on lisäksi oikeus osallistua opetuksen järjestämisen arviointiin. Tämä edellyttää kouluilta uusia, vanhempia kiinnostavia ja lapsen koulutyötä tukevia yhteistyön rakenteita.”

Osassa kuntia on johtokuntia, joissa voi olla vanhempien edustajia. Muita osallisuutta varmistavia yleisiä rakenteita ei ole kuvattu.

Perusopetuslaki ja opetussuunnitelman perusteet jakavat oppilashuollon käytännössä kahteen osaan: opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut. *Oppilashuoltopalvelut* jakautuvat edelleen kahteen varsin erilliseen toimintaan: kouluterveydenhuoltoon sekä koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluihin.

Kun lakien säännökset, suositukset ja vakiintuneet käytännöt yhdistetään, on vaikea hahmottaa yhtenäistä kokonaisuutta, jonka puitteissa vanhemmat voisivat aktiivisesti osallistua peruskoulun ja sen oppilashuoltopalvelujen kehittämiseen. Vaikka heidän osallisuuttaan korostetaan, jakautuu se nykyisten säännösten ja suositusten mukaan väistämättä kolmeen osaan, joita yhdessä kattavia ohjeita ja menettelyjä ei toistaiseksi ole valmisteltu. Opetussuunnitelmatyössä ei käsitellä oppilashuoltopalveluja. Vaikka perusopetuslaissa todetaan oppilaiden oikeus oppilashuoltopalveluihin, tämän oikeuden käytännön merkitys jää epäselväksi. Kouluterveydenhuolto on kunnan kansanterveystyön vastuulla. Tästä seuraa, että johtamisen ja hallinnon näkökulmasta vanhempien osallisuuden tulisia suuntautuu toiseen hallintokuntaan. Peruskoulun psykologi- ja kuraattoripalveluista ei toistaiseksi ole lastensuojelulain säännöstä täsmentäviä tai tulkittavia valtakunnallisia suosituksia. Nämä palvelut voivat olla kolmen eri hallintokunnan järjestämiä (ks. Rimpelä 2008). Vanhempien olisi siis osattava toimia aktiivisesti kahden tai kolmen eri hallintokunnan johtamaan toimintaan, jotta he voisivat aidosti olla osallisia lastensa kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämisessä.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Tämä raportti perustuu kahteen aineistoon: 1) Kyselyyn vanhempainyhdistyksille ja 2) ja kyselyihin peruskoulujen johdolle.

Vanhempainyhdistykset: Kysely lähetettiin helmikuussa 2008 postitse vanhempainyhdistyksen (N = 1 095) yhteyshenkilölle (puheenjohtaja tai sihteeri). Kysely oli suunnattu vanhempainyhdistykselle. Saatekirjeessä (liite 1) pyydettiin, että kyselylomake (liite 2) täytettäisiin yhdessä vanhempainyhdistyksen kokouksessa ja sen jälkeen vastaukset vietäisiin sähköiseen kyselylomakkeeseen. Kyselyssä ei ollut tietoja, joiden perusteella vanhempainyhdistys olisi voitu tunnistaa. Toukokuun loppuun 2008 mennessä vastaukset saatiin 246 vanhempainyhdistykseltä (Vastausprosentti 26). Suurin osa (71 %) vastanneista vanhempainyhdistyksistä toimi 1.–6. vuosiluokkien peruskouluissa, 15 % 7.–9. vuosiluokkien peruskouluissa ja 14 % yhtenäisissä peruskouluissa.

Vähäistä vastausprosenttia selittää se, että kyselyyn vastaaminen edellytti täsmällistä tietoa koulun oppilashuoltopalveluista. Monilla vanhempainyhdistyksillä sitä ei ole, ja kyselyyn vastaaminen olisi edellyttänyt tiedon selvittämistä. Toinen vastaamista vähentänyt seikka lienee se, että kysely pyydettiin täyttämään yhdessä vanhempainyhdistyksen kokouksessa. Kaikilla yhdistyksillä ei ollut kokousta vastausaikana.

Vanhempainyhdistyksiltä kysyttiin *osallisuutta oman koulunsa kehittämiseen* seuraavalla kysymyksellä (liite 2): ”Minkä tyyppisissä asioissa koulu on tarjonnut vanhempainyhdistyksille mahdollisuuden olla osallisina?” Kysymyksessä lueteltiin 15 osallisuuden vaihtoehtoa ja pyydettiin vastaamaan ”ei/kyllä”. Lisäksi pyydettiin tarkemmin kuvaamaan osallisuutta avoimessa tilassa.

Osallisuuskysymyksen (ks. liite 2, kysymys 3, myös kuvio 1) yhteensä 15 osiosta laskettiin summamuuttuja kuvaamaan yleisesti osallistumismahdollisuuksia. Kun jokaiselle ”Kyllä”-vastaukselle annettiin 1 piste, summamuuttujan vaihteluväli oli 0–15. Mitä suurempi pistemäärä, sitä monipuolisemmat mahdollisuudet vanhempainyhdistyksen osallistumiseen koulu oli tarjonnut.

Osallisuutta kouluterveydenhuollon kehittämiseen selvitettiin useilla kysymyksillä:

- Onko vanhemmille tiedotettu lukuvuonna 2007–2008 kouluterveydenhuollon toiminnasta?
- Onko kouluterveydenhuollon laatusuosituksista käsitelty vanhempainyhdistyksen kokouksissa?
- Onko vanhempainyhdistyksille annettu mahdollisuutta lukuvuonna 2007–2008 antaa palautetta kouluterveydenhuollosta?
- Millä luokka-asteilla tehtäviin terveystarkastuksiin on vanhemmille tarjottu mahdollisuus osallistua?
- Millä luokka-asteilla koulussa tehdään kaikille oppilaille terveystarkastuksia ja tehtiinkö ns. laajoja terveystarkastuksia, joihin vanhemmat tulisi aina kutsua mukaan?
- Ovatko vanhempainyhdistyksen edustajat osallistuneet koulun työolojen arviointiin?
- Tehdäänkö kouluterveydenhuollossa tehdään riittävästi yhteistyötä vanhempien kanssa?

Lisäksi kysyttiin, miten kouluterveydenhuollon tilat on järjestetty, millä luokka-asteilla koulussa tehdään terveystarkastuksia ja millaisia oppilashuollon ammattihenkilöitä toimii koulun oppilashuoltopalveluissa. Vanhempainyhdistyksiltä pyydettiin myös mielipidettä kouluterveydenhuollon palvelujen saatavuudesta omassa koulussaan sekä arvioimaan, mitä mieltä vanhemmat ovat kouluterveydenhuollon laadusta. Lopuksi vanhempainyhdistyksiä pyydettiin avoimessa tilassa kuvaamaan, huolestuttiko niitä jokin kouluhyvinvointiin liittyvä asia.

Peruskoulukyselyt: Toisena aineistona ovat vuosina 2007–2008 yhteistyössä Opetushallituksen kanssa peruskoulujen johdolle tehdyt kyselyt (Rimpelä ym. 2007b ja 2008). Peruskoulujen rehtoreita pyydettiin vastaamaan yhteistyössä johtoryhmän tai vastaavan ja oppilashuoltohenkilöstön kanssa. Yläkoulujen kyselyyn saatiin 539 (vastausprosentti 75) ja alakoulukyselyyn 1 346 (vastausprosentti 61) vastausta.

Lomakkeet on esitetty aikaisemmissa raporteissa (Peltonen & Kalkkinen 2007, Rimpelä ym. 2007b ja 2008). Molemmissa kyselyissä tiedusteltiin, onko koulussa vanhempainyhdistys ja toimiiko se satunnaisesti vai säännöllisesti. Yläkoulukyselyssä tiedusteltiin lisäksi, onko koulussa johtokunta, jossa on huoltajien edustaja.

Peruskoulujen johdon näkemystä kodin ja koulun yhteistyöstä ja huoltajien osallisuudesta kysyttiin useilla kysymyksillä (ks. Rimpelä ym. 2007b ja 2008):

- Onko opetussuunnitelmassa kuvattu, miten huoltajien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia tuetaan?
- Järjestetäänkö koulussa oppilaiden ja vanhempien yhteisiä tilaisuuksia? Miten järjestetään oppilaan, huoltajan/huoltajien ja opettajan väliset yhteiset keskustelut?
- Ovatko vanhemmat osallistuneet viimeisimpään kouluolojen tarkastukseen?
- Milloin huoltajan tulee ilmoittaa poissaoloista kouluun ja milloin koulusta otetaan yhteyttä huoltajiin epäselvissä poissaoloissa?
- Minkä tyyppisissä asioissa huoltajat ovat olleet osallisina?

Osallistumisvaihtoehdoista laskettiin summamuuttuja kuvaamaan yleisellä tasolla peruskoulun johdon arvioimaa huoltajien osallisuutta oman koulunsa kehittämiseen.

Tässä raportissa koulukyselyjen tuloksia tarkastellaan hieman aikaisempaa yksityiskohtaisemmin ja tarkastellaan erityisesti vanhempainyhdistysten toiminnan yhteyttä kodin ja koulun yhteistyötä ja huoltajien osallisuutta kuvaaviin vastauksiin.

TULOKSIA KYSELYSTÄ VANHEMPAINYHDISTYKSILLE

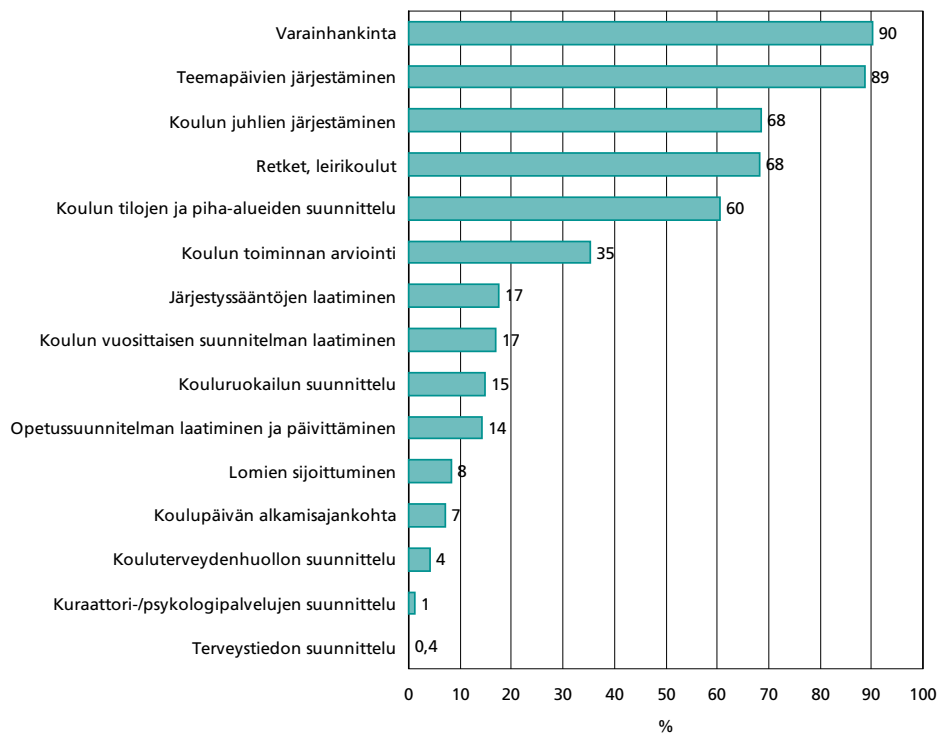
Vanhempainyhdistysten kokoontuminen

Vanhempainyhdistysten kokoontumisaktiivisuus vaihteli paljon. Kun laskettiin yhteen johtokunnan ja/tai hallituksen kokoukset ja yleisemmät tilaisuudet, kolme neljästä (73 %) yhdistyksestä oli kokoontunut lukuvuoden aikana ainakin kuusi kertaa ja yli kymmenen kokoontumista ilmoitti 11 % yhdistyksistä. Yläkoulujen vanhempainyhdistykset kokoontuivat keskimääräistä harvemmin. Viisi kertaa tai vähemmän lukuvuodessa kokoontuvia oli 37 %, kun vastaava osuus oli alakouluissa 26 % ja yhtenäiskouluissa 17 %.

Koulun vanhempainyhdistyksille tarjoamat osallistumismahdollisuudet

Vanhempainyhdistyksiltä kysyttiin: ”Minkä tyyppisissä asioissa koulu on tarjonnut vanhempainyhdistyksille mahdollisuuden olla osallisina?” Kuviossa 1 esitetään ”Kyllä”-vastanneiden osuudet.

Vanhempainyhdistysten vastausten mukaan lähes kaikki koulut olivat tarjonneet mahdollisuuden osallistua varainhankintaan (90 %) sekä teemapäivien järjestämiseen (89 %). Noin kaksi kolmesta (68 %) vastanneiden yhdistysten kouluista oli mahdollistanut osallistumisen koulun juhlien, retkien ja leirikoulujen järjestämiseen ja runsas puolet (60 %) koulun tilojen ja piha-alueiden suunnitteluun (kuvio 1).

KUVIO 1. Vanhempainyhdistysten mahdollisuus osallistua peruskoulun ja sen oppilashuollon toiminnan kehittämiseen. ”Kyllä”-vastanneiden osuudet prosentteina.

Osallistumismahdollisuudet olivat huomattavasti harvinaisempia, kun kyseessä oli osallistuminen koulun toiminnan arviointiin (35 %), koulun vuosittaisen suunnitelman laatimiseen (17 %) ja järjestyssääntöjen laatimiseen (17 %). Vajaa kymmenesosa oli ollut osallisena lomien sijoittumisesta tai koulun alkamisajankohdasta päätettäessä. Terveystiedon opetuksen suunnitteluun oli osallistunut vain yhden yhtenäiskoulun vanhempainyhdistys (0,4 %).

Kouluruokailun suunnitteluun ja kehittämiseen oli saanut mahdollisuuden osallistua 15 % vanhempainyhdistyksistä, mutta vain 4 % oli voinut osallistua kouluterveydenhuollon ja 1 % koulupsykologi- ja kuraattoritoiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen.

Kun vanhempainyhdistysten osallistumismahdollisuuksia tarkasteltiin koulun vuosiluokkien mukaan, useimmissa esitetyissä asioissa osallistumismahdollisuudet olivat yhtenäiskouluissa keskimääräistä paremmat. Poikkeuksina olivat juhlien, retkien ja leirikoulujen järjestäminen, mihin 1.–6. vuosiluokkien vanhempainyhdistykset osallistuivat selvästi aktiivisemmin (78 % ja 73 %) kuin muiden koulujen vanhempainyhdistykset (44–63 %). Yksikään 7.–9. vuosiluokkien koulujen vanhempainyhdistyksistä ei ollut osallistunut kouluterveydenhuollon kehittämiseen.

Osallisuuskysymyksen (ks. liite 2, kysymys 3, myös kuvio 1) yhteensä 15 osiosta laskettiin summamuuttuja kuvaamaan yleisesti osallistumismahdollisuuksia. Kun jokaiselle ”Kyllä”-vastaukselle annettiin 1 piste, summamuuttujan vaihteluväli oli 0–15. Mitä suurempi pistemäärä, sitä monipuolisemmat mahdollisuudet vanhempainyhdistyksen osallistumiseen koulu oli tarjonnut. Yksikään vastauksista ei yltänyt enimmäispistemäärään. Korkein pistemäärä oli 12, jonka sai kaksi vanhempainyhdistystä. Ylimpään kolmannekseen (mahdollisuus osallistua 10 tai useampaan toimintaan) sijoittui vain kolme prosenttia vastaajista, kun alimpaan kolmannekseen (mahdollisuus osallistua enintään neljään toimintaan) sijoittui lähes puolet (44 %).

Avoimessa palautteessa pohdittiin vanhempainyhdistysten roolia:

”Vanhempainyhdistyksillä ei ole virallista roolia kuten on esim. johtokunnilla. Ne taas eivät tiedäksemme ”tee mitään”, vain vanhempainyhdistykset jaksavat tehdä kyselyjä ja aloitteita.”

”Vanhempainyhdistys on koululle pitkälti pakollinen juttu, jonka aito toimintamarginaali on hyvin rajattu. Liista aktiviteetista jopa vaivaannutaan, kun koulun omaan toimintaan uhkaa tulla uusia reunaehtoja. Liika aktiivisuus tosin lienee perin harvinaista, koska suurempaa osaa vanhemmista vanhempainyhdistyksen toiminta ei tunnu liikuttavan lainkaan.”

”Mielestämme vanhempainyhdistykselle ei välttämättä kuulu / vanhemmilla ei riitä energiaa osallistua erilaisten päätösten tekemiseen koulussa. Nykykäytäntö esim. järjestyssääntöjen laatimisessa ja opetussuunnitelman laatimisessa hyvä, meillä on luottamus opettajien ammattitaitoon.”

”Olemme sen verran uusi yhdistys, ettemme ole oikeastaan vielä ehtineet ajatella, että tällaiseenkin voisi vaikuttaa. Toki tietysti koulunkin puolelta oltaisiin voitu olla aktiivisia asian suhteen, että edes tietäisimme näistä kouluterveydenhuollon laatusuosituksista yms. Olemme sitä mieltä, että yhdistyksiä pitäisi ottaa enemmän mukaan vaikuttamaan myös tällaisen sektorin asioihin.”

”Vanhempainyhdistys voisi olla muutakin kuin pelkkä varojen keruu yhdistys eli olisi hyvä jos vanhempainyhdistys olisi enemmän mukana koulun asioissa.”

Osallisuudesta ja yhteistyöstä esitettiin sekä myönteisiä että kielteisiä kokemuksia:

”Olemme saaneet olla mukana mm. laatimassa Oppilashuollon käsikirjaa, samoin Lapsi- ja perhepoliittista ohjelmaa. Olemme mukana mm. isossa oppilashuoltotyöryhmässä, Joustavat Polut -ohjausryhmässä, liikenneturvallisuustyöryhmässä, mediakasvatustyöryhmässä,

Sporttari-ohjausryhmässä jne. Lisäksi meidän aloitteestamme (...) on nimetty Kodin ja koulun yhteistyön vastuurehtori kehittämään yhteistyötä.”

”Emme ole kyenneet saamaan aikaan yhteistyötä siinä määrin kuin haluaisimme. Yleensä vanhempainyhdistys tarjoaa apuaan tai ehdottaa yhteistyötä, mutta emme saa vastakaikua opettajakunnasta. Rehtorin kanssa työ on ollut hedelmällistä.”

Kouluterveydenhuollosta tiedottaminen

Suositus 3: Kouluterveydenhuollon palveluista tiedotetaan säännöllisesti koululaiselle ja huoltajille sekä kouluille

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Kunnan hallintokunnat ja päätöksentekijät ovat tietoisia kouluterveydenhuollon palveluista, koululaisten ja kouluuyhteisön hyvinvointiin ja terveyteen liittyvistä tekijöistä ja hyödyntävät tietoa kunnallisessa päätöksenteossa.

Ammattihenkilöiden näkökulma

Kouluterveydenhuollon henkilöstö tiedottaa koululaisille, huoltajille, kouluuyhteisölle, muille koulun palvelujen tuottajille, kunnanviranhaltijoille ja toimihenkilöille sekä päättäjille kouluterveydenhuollon palveluista ja myös koululaisten ja kouluuyhteisön hyvinvointiin ja terveyteen liittyvistä tekijöistä. Tiedottamisessa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan modernia informaatioteknologiaa.

Ehdotus seurannaksi 2005:

Kouluterveydenhuollon tiedottamisesta on kunnassa yhteisesti sovitut käytännöt.

(Laatusuositus s. 16, 17, 38)

Vanhempainyhdistyksiltä kysyttiin, onko vanhemmille tiedotettu lukuvuonna 2007–2008 kouluterveydenhuollon toiminnasta. Vastausvaihtoehdot olivat: ei ole tiedotettu/on tiedotettu, mutta ei tarpeeksi/on tiedotettu riittävästi. Kolmannen vaihtoehdon lopussa kysyttiin: ”Kenelle/miten on tiedotettu?” Vajaa puolet (42 %) vanhempainyhdistyksistä arvioi saaneensa tietoa kouluterveydenhuollosta riittävästi ja yhtä suuri osa (43 %) jonkin verran, mutta ei riittävästi. Noin 16 % vastasi, että vanhemmille ei lainkaan tiedotettu kouluterveydenhuollosta.

Vastaajilla, jotka arvioivat vanhempien saavan riittävästi tietoa kouluterveydenhuollosta, oli mahdollisuus avoimeen tilaan selvittää, miten tietoa oli saatu. Lähes kaikki näin vastanneet yhdistykset kuvasivat tarkemmin tiedottamista. Tavallisin tapa tiedottaa oli lukuvuosiopas, kirjallinen tiedote tai muu vastaava yleistiedote oppilaiden mukana kotiin lukuvuoden alkaessa. Kirjeet vanhemmille ja vanhempainillat mainittiin useissa vastauksissa. Yksittäisissä vastauksissa mainittiin myös koulujen verkkosivut:

”Lisäksi koulun verkkosivuilla on terveydenhoitajan nimi, vastaanottoaika sekä puhelinnumero.”

”Syystiedote, koulun web-sivut”.

”Jaettu kotiin paperitiedot, sähköisesti myös tiedotettu”.

Pari vastausta viittasi hieman vaatimattomampaan tiedottamiseen:

”Suullisesti vanhempainillassa, kirjallisesti vanhemmille terveystarkastusten jälkeen”.

”Tämän kyselyn täytön jälkeen saimme tiedon terveydenhoitajan paikallaolopäivistä, kun otimme asian esiin johtokunnassa.”

Lomakkeen lopun avoimessa palautteessa oli useita kriittisiä huomioita tiedottamisesta:

”Suurin ongelma kouluterveydenhuollossa on, että vanhemmille ei juuri ensimmäisten luokkien jälkeen tiedoteta terveystarkastuksista tai hammashuollosta ja jos lapsi ei muista mainita asiasta tai tuoda mukaan annettua lappua kotiin eivät vanhemmat ole lainkaan tietoisia käynneistä. Tähän mielestämme pitäisi kiinnittää erityisen paljon huomiota esim. vanhempien allekirjoitus lappuun, että tiedetään heidän nähneen lapun tms.”

”Vanhempainyhdistyksellä ei todellakaan ole tietoa, onko koululla nimettyä lääkäriä tai onko lääkäri tavannut koulun oppilaita.”

”Tiedossa on päivä jolloin kouluterveydenhoitaja käy koululla, mutta ei käyntien sisältö. Esim. koska rokotetaan tai tehdään kuulo- tai näkötestejä. sellaiset olisi hyvä tietää etukäteen, jotta voi varmistaa, että lapsi on koulussa tai riittävän terve, jotta sellaiset toimenpiteet voidaan tehdä. Myöskään lääkärin käynneistä ei tiedä etukäteen ja mitä tarkastus sisältää.”

”Jos/Kun terveydenhoitaja on vierailut koululla, vanhemmat haluaisivat siitä tietoa etukäteen ja myös jotain informaatiota, oliko lapsella kaikki hyvin. Tähän asti tieto hyvin vähäistä, voi sanoa jopa olematonta!!!”

Kouluterveydenhuollon laatusuosituksen käsitteleminen

Tiedottamiseen liittyy myös kouluterveydenhuollon laatusuosituksen tunteminen ja käsittely vanhempainyhdistyksessä: Vanhempainyhdistyksiltä kysyttiin, onko kouluterveydenhuollon laatusuositusta käsitelty vanhempainyhdistyksen kokouksissa. Suurin osa yhdistyksistä (89 %) vastasi, ettei laatusuositusta ole käsitelty. Joka kymmenes yhdistys oli saanut sen tiedoksi. Yksikään vastanneista yhdistyksistä ei ilmoittanut ryhtyneensä toimiin suosituksen saatuaan. (Taulukko 1.) Tulokset kertovat, että vanhempainyhdistykset eivät tunne kouluterveydenhuollon laatusuositusta eikä siitä ole heille tiedotettu.

Yksittäisessä palautteessa suhteutettiin kouluterveydenhuoltoa vanhempainyhdistysten muihin haasteisiin:

”Ei edes tiedetty, että suositus on olemassa. Kouluterveydenhuolto pieni asia sen rinnalla, onko koulua olemassa lainkaan. Vanhempainyhdistyksen voimavarat kuluvat koulun säilymisen puolesta toimimiseen. Jatkuva oppilaan seuranta puuttuu, tietokatko esim. yläasteelle siirtymisen yhteydessä.”

TAULUKKO 1. Kouluterveydenhuollon laatusuosituksen käsittely vanhempainyhdistysten kokouksissa. Vastanneiden osuus prosentteina peruskoulun vuosiluokkarakenteen mukaan.

”Onko kouluterveydenhuollon laatusuositusta (2004) käsitelty vanhempainyhdistysten kokouksissa? Valitkaa yhdistystä parhaiten kuvaava vaihtoehto.”	Peruskoulun vuosiluokkarakenne			Yhteensä %
	1.–6. vuosiluokat %	1.–9. vuosiluokat %	7.–9. vuosiluokat %	
Ei ole käsitelty	88	92	91	89
On vain annettu tiedoksi	11	8	6	10
On esitelty ja käsitelty	1	0	3	1
On käsitelty ja sen pohjalta on sovittu toimenpiteistä	0	0	0	0
Yhteensä (N)	100 (170)	100 (36)	100 (35)	100 (241)

Kouluterveydenhuollon arviointi ja kehittäminen

Suositus 1: Kouluterveydenhuolto on koululaisten ja perheiden helposti saatavilla olevaa suunnitelmallista palvelua, jota seurataan ja arvioidaan säännöllisesti

Laatutyö on jatkuvaa työn kehittämistä ja asiakkaiden, tässä tapauksessa koululaisten ja heidän huoltajiensa, muuttujiin tarpeisiin vastaamista. Seurantakeinoilla helpotetaan kuntien omaa seurantaa ja vertailtavuutta muiden kuntien kanssa. Niiden toivotaan helpottavan ja auttavan alkuun arviointityössä. Ne eivät kuitenkaan poista paikallistasojen omien seurantakeinojen tarvetta, jotka mittaavat toimintaa paremmin paikalliset olosuhteet huomioon ottaen.

Kouluterveydenhuollon palvelusten järjestämisessä on merkittäviä alueellisia ja paikallisia eroja. Toiminnan sisällön arviointi ja vertailtavuus eri kuntien välillä on tähän asti ollut vaikeaa yhteisten seurantakeinojen puuttumisen vuoksi. Tässä laatusuosituksessa on kunkin tavoitteen osalta esitetty esimerkkejä seurantakeinoista, joiden avulla kuntien on mahdollista seurata kouluterveydenhuollon toimintaa ja toteutumista (ks. liite 1). Kouluterveydenhuollon toimintasuunnitelmaa kunnissa laadittaessa ja sen vuosittaisen tarkistamisen yhteydessä sovitaan kehittämisen painopisteistä. Painopistealueiden osalta toiminnan toteutumista voidaan seurata useammankin seurantakeinin avulla.

Kouluterveydenhoitaja ja koululääkäri seuraavat (kouluterveydenhuollon) suunnitelman toteutumista ja arvioivat sitä kunnassa sovitulla tavalla.

Koulussa on jatkuva palautteen antamisen mahdollisuus. Valitukset kirjataan ja käsitellään ja vastaukset annetaan kohtuullisessa ajassa.

(Laatusuositus s. 10, 12, 13, 34, 35)

Suositus 2: Kouluterveydenhuolto toteutetaan olennaisena osana oppilashuoltoa

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Hallinnonalat varmistavat yhteistyöllään oppilashuollon toimivuuden. Tässä yhteydessä otetaan huomioon oppilaiden siirtymis- ja kuljetustarpeet esimerkiksi suun ja muun terveydenhuollon palveluihin. Hallinnonalojen yhteistyönä sovitaan kunnassa oppilashuollon toimijoiden yhteistyön toimintakäytännöistä, esim. salassapitosäädösten mukaisista menettelytavoista.

Koulu yhteisön näkökulma

Opetuksen järjestäjä esittää kodin ja koulun yhteistyösuunnitelman sekä opetussuunnitelman perusteiden mukaisen oppilashuollon järjestämistavan. Opetussuunnitelma tulee näiltä osin laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä ja toimeenpanoa hoitavien viranomaisten kanssa. Sovitaan oppilashuoltotyöryhmän ja huoltajien välisistä yhteistyökäytännöistä.

Ehdotus seurannaksi 2005:

Kouluterveydenhuollon henkilöstö on osallistunut opetussuunnitelman laatimiseen kodin ja koulun yhteistyön osalta.

(Laatusuositus s. 14, 15, 28)

Vanhempainyhdistyksiltä kysyttiin, oliko niille annettu mahdollisuutta lukuvuonna 2007–2008 antaa palautetta kouluterveydenhuollosta. Taulukossa 2 esitetään vastaukset neljään kysymykseen esitettyyn vastausvaihtoehtoon. Neljä viidestä vanhempainyhdistyksestä ei ollut lainkaan saanut mahdollisuutta antaa palautetta kouluterveydenhuollosta. Yksikään vastanneista 246 vanhempainyhdistyksestä ei ollut osallistunut kouluterveydenhuollon suunnitelman laatimiseen ja vain kahden alakoulun yhdistykset olivat olleet osallisina kouluterveydenhuollon arvioinnissa.

Avoin palaute havainnollistaa hyvin nykytilannetta:

”Vanhempainyhdistyksemme johtokunta oli yllättänyt, että kyselyn mukaan meillä olisi voinut olla mahdollisuus osallistua kouluterveydenhuollon kehittämiseen ja suunniteluun. Veimmekin nyt tämän kyselyn myötä terveisiä koululle, että olemme jatkossa mielellämme käytettävissä tällaisissa asioissa.”

”Tämäkin aihe on tosiaan hyvä nostaa esille joskus vanhempainyhdistyksen ja koulun yhteisissä tapaamisissa, kysely herätti tähän. Kaikesta muusta melkein tuleekin juteltua kuulumisia, mutta ei tästä...”

”Ei voi vaikuttaa, koska kyseessä ostopalvelu Keski-Suomen terveydenhuollon kuntayhtymältä.”

Joka viides (21 %, N=48) vanhempainyhdistys kuvasi jonkin muun kuin taulukossa 2 mainitun tavan, jolla ne olivat voineet antaa palautetta kouluterveydenhuollosta. Useissa vastauksissa todettiin, että vanhemmat voivat antaa palautetta vanhempainyhdistyksen kokouksiin osallistuville opettajajäsenille tai suoraan kouluterveydenhoitajalle tai rehtorin, opettajien tai oppilashuolto-ryhmän välityksellä:

”Suoraan koulun henkilökunnalle, terveydenhoitajalle.”

”Kokouksissa opettajajäsenille.”

”Suoraan terveydenhoitajalle/lääkärille.”

”Oma-aloitteisesti kirjeitse.”

”Vanhemmat voivat antaa palautetta yksityishenkilöinä.”

Joissakin vanhempainyhdistyksissä oltiin tietoisia palautteen antamisen mahdollisuudesta yleisellä tasolla:

”Mahdollisuus todennäköisesti olemassa, mutta sitä ei ole pyydetty.”

TAULUKKO 2. Vanhempainyhdistysten mahdollisuus antaa palautetta kouluterveydenhuollosta lukuvuoden 2007–2008 aikana. Vastanneiden osuus prosentteina peruskoulun vuosiluokkarakenteen mukaan.

”Onko vanhempainyhdistyksille annettu mahdollisuutta lukuvuonna 2007–2008 antaa palautetta kouluterveydenhuollosta?”	Peruskoulun vuosiluokkarakenne			Yhteensä (243)
	1.–6. vuosiluokat (170)	1.–9. vuosiluokat (36)	7.–9. vuosiluokat (35)	
Ei lainkaan	81 %	72 %	71 %	79 %
Vanhempainyhdistys on				
– osallistunut kouluterveydenhuollon suunnitelman laatimiseen	0 %	0 %	0 %	0 %
– osallistunut kouluterveydenhuollon arviointiin	1 %	0 %	0 %	1 %
– voinut antaa palautetta jollakin muulla tavalla, miten?	21 %	28 %	29 %	23 %

”Jos jokin asia kismittää tai mietityttää, voi asiasta kysyä tai sitä voi kommentoida.”

”Jos tarvetta.”

Muutamissa vastauksissa ilmoitettiin, että ei ole ollut tarvetta palautteeseen:

”Ei ole esiintynyt tarvetta.”

”Oltais voitu antaa palautetta, jos olisi ollut tarvetta.”

Parissa vastauksessa viitattiin hieman suunnitelmallisempaan palautteen antamiseen:

”Olemme osallistuneet yhdessä lasten kanssa kyselyyn, jossa myös terveydenhoitokysymyksiä. Tuloksetkin ovat tulleet.”

”Terveydenhoitaja on osallistunut kokouksiimme.”

Joka kymmenes vanhempainyhdistys ilmoitti tehneensä ehdotuksia kouluterveydenhuollon kehittämiseksi. Useimmiten kyseessä oli joko ehdotus resurssien lisäämiseksi, kouluterveydenhuollon tilat ja henkilöstön säilyttäminen:

”Lisäresursointiin otettu kantaa oppilaskunnan kanssa.”

”Saatava ylä- ja ala-asteille omat terveydenhoitajat ja ainakin 2 koulupsykologia.”

”Olemme vaatineet uutta koulupsykologin virkaa ja saimme sen toteutetuksi.”

”Kunnassamme on pula lääkäreistä ja kouluissa ei ole voitu järjestää lääkärintarkastuksia.”

”Terveydenhoitajan vastaanotto omalle koululle, oli ennen yläkoululla.”

”Vastustimme vakituisen kouluterveydenhoitajan palvelujen lakkauttamista.”

Seuraavaksi yleisin ehdotus oli ksylitolipurukumin/-pastillien jakelun järjestäminen:

”Teimme aloitteen (ensimmäisenä kouluna Suomessa!) ksylitolipastillien jakamisesta ruokailun yhteydessä ja hoidimme neuvottelut Leafin kanssa.”

”Xylitoli aterian jälkeen valmisteilla yhdessä vanhempainrenkaan kanssa.”

Yksittäisissä ehdotuksissa käsiteltiin mm. täi-infoa, juoma-automaatteja, terveystarkastuksia ja kehitysvammaisten hoitoa:

”Ehdotimme, että joka syksy ensimmäisellä kouluviikolla koulusta lähetettäisiin jokaisen oppilaan kotiin lähetettäisiin täi-infoa.”

”Mm. juoma-automaattien poistaminen, kioskien valikoima.”

”Suunniteltu, että pyydetään selvitystä (ei tietoa mitä tarkastuksia tehdään ja minkä ikäisenä).”

”Yhdistys ilmaissut, että ei ole tyytyväinen kehitysvammaisten lasten puutteelliseen terveydenhoitoon, lääkärihoitoon ja hammashoitoon.”

Avoimessa palautteessa tuli esiin epävarmuus kouluterveydenhuollon rahoitus- ja järjestämistä vastuusta:

”Kouluterveydenhoidon rahoituskuviot ovat epäselvät vanhemmille, harmaata aluetta, koulu ei ota vastuuta ja vaikuttamiskanava terveystyönkuntayhtymään on epäselvä, kukaan ei tunnustaa tiedusteltaessakaan ottavan vastuuta rahoituksen arvioinnista ja sen lisäämisestä.”

”Kouluterveydenhuoltoa kehitettäessä ei kunnassamme ole suunnitteluun otettu vanhempia tai heidän toiveita huomioon. Kouluväen kanssa keskustelua ja/ tai toiveita tulee varmaankin terveydenhoitajakäyntien yhteydessä. Tässä olisi parannettavaa.”

Kouluterveydenhuollon tilat

Suositus 5: Kouluterveydenhuollon käytössä on asianmukaiset toimitilat ja välineet

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Asianomaiset lautakunnat huolehtivat siitä, että kouluterveydenhuollolla on asianmukaiset toimitilat. Kouluterveydenhuollon toimitilat on järjestetty koululle tai sen välittömään läheisyyteen. Kouluterveydenhuollon tiloissa on tarkoituksenmukaiset asiakirjojen arkistointitilat. Kouluterveydenhuollon työhuoneissa on ajanmukaiset yhteydet terveyskeskukseen ja koulun sisäisiin tietoverkkoihin ja muihin tarvittaviin tietoverkkoihin tietosuojaäännökset huomioiden. Uusien koulujen rakennussuosituksat sisältävät asiallisten kouluterveydenhuollon toimitilojen kriteerit.

Ehdotus seurannaksi 2005:

Kouluterveydenhuollon tilat mahdollistavat huoltajien tapaamiset ja yhteiset neuvottelut.

(Laatusuositus s. 22, 23, 38)

Vanhempainyhdistysten vastausten mukaan kouluterveydenhoitajan tilat olivat lähes aina koululla, mutta joka neljännessä koulussa koululääkärin vastaanottotilat tilat olivat terveyskeskuksessa tai muulla. Toimintaa saattoi samanaikaisesti olla useammassa toimipisteessä ja siksi prosenttiosuudet taulukossa 3 ovat yhteensä yli sata. Yhtenäiskouluissa terveydenhoitajan (17 %) ja lääkärin (40 %) vastaanotto oli keskimääräistä useammin terveyskeskuksen tiloissa.

Yhteensä 18 vastauksesta selostettiin kouluterveydenhoitajan tiloja, kun ne olivat muulla kuin koulussa tai terveyskeskuksessa. Useimmiten kyseessä oli koulun lähellä oleva neuvola tai muu läheinen erillinen tila:

”Viereisessä päiväkotirakennuksessa on neuvolatilat.”

”Koulun vieressä omassa erillisessä tilassaan.”

TAULUKKO 3. Koululääkärin ja kouluterveydenhoitajan vastaanottotilojen järjestäminen*.

Miten kouluterveydenhuollon tilat on koulussa järjestetty?	Ei tietoa	Koulun tiloissa	Terveyskeskuksessa	Muuten
Koululääkärin vastaanotto	9 %	73 %	19 %	8 %
Kouluterveydenhoitajan vastaanotto	1 %	94 %	5 %	4 %

* Saman vanhempainyhdistyksen toimialueella voi olla useita toimipisteitä. Siksi summa voi olla yli 100.

Oppilashuoltopalvelujen henkilöstö

Suositus 4: Toimiva kouluterveydenhuolto edellyttää riittävää, pätevää ja pysyvää henkilöstöä

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Kokopäiväistä kouluterveydenhoitajaa kohti on korkeintaan 600 koululaista. Kouluterveydenhuollon lääkäriellä on yksi työpäivä 500 oppilasta kohti viikossa tai kokopäiväistä lääkäriä kohti on korkeintaan 2100 koululaista. Voimavarojen riittävyyttä arvioitaessa huomioidaan paikalliset olosuhteet, yhteistyö sekä psykososiaalisen työn vaativuus, erityistukea vaativien koululaisten määrä, koulujen lukumäärä sekä koulupsykologin ja koulukuraattorin saatavuus.

Ehdotus seurannaksi 2005:

Kouluterveydenhuollon henkilöstön määrä suhteessa oppilasmäärään on kartoitettu ja huomioitu kouluterveydenhuollon toimintasuunnittelussa.

(Laatusuositus s. 18, 19, 38)

Taulukossa 4 esitetään vanhempainyhdistysten vastaukset oppilashuollon ammattihenkilöitä koskevaan kysymykseen. Näiden henkilöiden käytettävissä olevinen tiedettiin hyvin. Alakouluissa oli eniten epätietoisuutta opinto-ohjaajista ja seuraavaksi eniten koululääkäreistä, -psykologeista ja kuraattoreista. Lähes joka viidennessä (17 %) alakoulussa ei vanhempainyhdistysten mukaan ollut lainkaan koulukuraattoria tai vastaavaa. Noin joka kymmenennessä ei ollut koulupsykologia eikä koululääkäreitä. Yläkouluissa osuudet olivat toisensuuntaisia: joka viidennessä ei ollut koulupsykologia ja joka kymmenennessä puuttui kuraattori.

Suun terveydenhuollon henkilöstöstä kysyttäessä melko monet yhdistykset vastasivat ”ei tietoa”. Tämä pulma näkyi myös avoimessa palautteessa:

”Kouluhammashoidosta ei vanhemmilla muuta tietoa kuin että oppilaat käyvät siellä. Aiomme kehittää valmiiksi lapun joka toimitetaan hammashoitolaan ja toivomme että hoitohenkilökunta täyttää sen ja oppilas tuo kotiin nähtäväksi.”

Kolmisenkymmentä koulua oli täydentänyt vastaustaan koulupsykologista ja kuraattorista:

”Ei paikalla koululla, mutta kaupungilla on yhteinen.”

”Koululehdessä lukee nimi.”

”Käy vain kriisitilanteissa.”

”Perheneuvolassa, ohjataan sinne.”

”Naapurikunnasta ostopalveluna.”

”Ei koulussa vaan terveystieteiden keskuksessa.”

Kouluterveydenhoitajavastaukseen oli lisätty vain muutama, mutta useimmiten kriittinen kommentti. Oli kuitenkin yksi kiittäväkin:

”Hienosti hoidettu.”

”Huonosti paikalla.”

”Liian harvoin paikalla.”

”Vain kerran viikossa, huono tavoitettavuus.”

TAULUKKO 4. Oppilashuollon ammattihenkilöstö kouluissa vuosiluokkarakenteen mukaan.

Oliko koulussa käytettävissä syyslukukaudella 2007 seuraavia ammattihenkilöitä?	Ei tietoa	Ei	Kyllä	Yhteensä % (N)
1.–6. vuosiluokkien koulut				
Kouluterveydenhoitaja	0	0	100	100 (170)
Koululääkäri	9	9	82	100 (169)
Koulupsykologi tms.	9	9	82	100 (169)
Koulukuraattori tms.	8	17	75	100 (170)
Suuhygienisti	11	9	80	100 (171)
1.–9. vuosiluokkien koulut				
Kouluterveydenhoitaja	0	0	100	100 (36)
Koululääkäri	6	6	88	100 (36)
Koulupsykologi tms.	6	8	86	100 (36)
Koulukuraattori tms.	3	8	89	100 (36)
Suuhygienisti	3	6	91	100 (36)
7.–9.vuosiluokkien koulut				
Kouluterveydenhoitaja	0	0	100	100 (35)
Koululääkäri	9	6	85	100 (35)
Koulupsykologi tms.	9	20	71	100 (35)
Koulukuraattori tms.	6	9	86	100 (35)
Suuhygienisti	26	11	63	100 (35)

Koululääkäritilannetta kommentoitiin joka viidennessä vastauksessa hieman yksityiskohtaisemmin. Useimmiten oltiin huolestuneina resurssin niukkuudesta:

”Ei nimettyä koululääkärinä, lääkäri käy koululla kerran vuodessa.”

”Lääkäri kuulemma on, mutta emme tiedä edes nimeä ja missä istuu.”

”Henkilö vaihtuu usein, harvoin paikalla.”

”Vain lakisäätiset terveystarkastukset.”

Terveystarkastukset

Suositus 7: Koululaisen hyvinvointia sekä terveyttä seurataan yksilöllisten terveystarkastusten ja suunnitelmien avulla sekä luokan hyvinvointia arvioimalla

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Kunnan kouluterveydenhuollon toimintasuunnitelma pitää sisällään koko ikäluokalle suunnatut kolme laajaa terveydenhoitajan ja lääkärin toteuttamaa terveystarkastusta peruskoulun aikana sekä muut terveystarkastukset ja seulontatutkimukset ajoitettuna siten, että terveydenhoitaja tai lääkäri kohtaa koululaisen vähintään kerran kouluvuoden aikana.

Ammattihenkilöiden näkökulma

Laajaan terveystarkastukseen sisältyy opettajan arvio koululaisesta kouluyhteisössä, koululaisen ja hänen huoltajansa tapaaminen, koululaisen haastattelu ja huoltajan kuvaus koululaisen sekä perheen tilanteesta, terveydenhoitajan ja lääkärin seulontatutkimukset, yhteenveto ja koululaiselle, huoltajalle ja opettajalle annettava palaute. Laajan terveystarkastuksen yhteydessä kertyvää koko luokan hyvinvointia kuvaavaa tietoa arvioidaan yhdessä oppilaiden, huoltajien, opettajan ja muiden oppilashuollossa toimivien kanssa.

Ehdotus seurannaksi 2005:

Laajoja terveystarkastuksia on toteutettu suositusten mukaisesti/huomioiden kouluterveydenhuollon resursseilla.

(Laatusuositus s. 26, 27, 29, 38)

Taulukkoon 5 on koottu vanhempainyhdistysten vastaukset määräaikaista terveystarkastuksista eri luokka-asteilla. Esiopetuksen ja 1.–6. luokka-asteiden tulokset on rajattu alakoulujen vanhempainyhdistyksiin ja 7.–9. luokka-asteiden tiedot yläkoulujen vanhempainyhdistyksiin.

Lukumäärästä yhteensä havaitaan, että melko monet vanhempainyhdistyksen ovat jättäneet vastaamatta tähän kysymykseen. Kun koko alakouluaineistossa oli 171 vastaajaa, taulukossa 5 esiopetuksen osalta vastasi vain 132 yhdistystä terveydenhoitajan ja 115 lääkärintarkastuksiin. Muilla alakoulun luokka-asteilla vastaajia oli vastaavasti 146–162 (terveydenhoitajan tarkastus) ja 142–156 (lääkärintarkastus). Myös ”ei tietoa” -vastauksia oli koko aineistossa melko paljon: 11–32 % terveydenhoitajan ja 26–61 % lääkärintarkastuksille.

Eniten terveydenhoitajan määräaikaistarkastuksia ilmoitettiin 1. luokalla (77 %), 3. luokalla (69 %), 5. luokalla (73 %) ja 7. luokalla (74 %). Lääkärintarkastuksia ilmoitti 36 % 1. luokalla, 44 % 5. luokalla ja 58 % 8. luokalla.

Kouluterveydenhuollon laatusuosituksen mukaan vanhemmille tulisi tarjota mahdollisuus osallistua kaikkiin kouluterveydenhuollon terveystarkastuksiin:

- *”Huoltajille ilmoitetaan kaikista koulujen terveystarkastuksista ja heillä on mahdollisuus osallistua myös muihin kuin laajoihin terveystarkastuksiin (Laatusuositus, sivu 26).”*

Kysymykseen vanhempien mahdollisuudesta osallistua terveystarkastuksiin jättivät monet vanhempainyhdistykset vastaamatta (Taulukko 6). Tämän lisäksi ”ei tietoa” -vastanneiden osuus vaihteli 10 ja 28 %:n välillä eri luokka-asteilla. Parhaimmillaankin vain 68 % vastanneista vanhempainyhdistyksistä tiesi, että vanhemmat voivat osallistua terveystarkastukseen.

TAULUKKO 5. Tieto terveydenhoitajan ja lääkärin määräaikaistarkastuksesta luokan kaikille oppilaille luokka-asteen mukaan.

Millä luokka-asteilla koulussa tehdään kaikille oppilaille TERVEYDENHOITAJAN/LÄÄKÄRIN tarkastus	Ei tietoa	Ei	Kyllä*	Yhteensä % (N)
1.–6. vuosiluokkien koulut				
Esiopetus: Terveydenhoitaja	29	27	44	100 (132)
<i>Lääkäri</i>	46	43	11	100 (115)
1. luokalla: Terveydenhoitaja	11	12	77	100 (162)
<i>Lääkäri</i>	26	38	36	100 (149)
2. luokalla: Terveydenhoitaja	22	29	49	100 (154)
<i>Lääkäri</i>	33	51	16	100 (146)
3. luokalla: Terveydenhoitaja	18	13	69	100 (161)
<i>Lääkäri</i>	37	53	10	100 (146)
4. luokalla: Terveydenhoitaja	24	24	52	100 (146)
<i>Lääkäri</i>	38	60	2	100 (142)
5. luokalla: Terveydenhoitaja	19	8	73	100 (162)
<i>Lääkäri</i>	30	26	44	100 (156)
6. luokalla: Terveydenhoitaja	26	23	51	100 (156)
<i>Lääkäri</i>	40	45	15	100 (142)
7.–9. vuosiluokkien koulut				
7. luokalla: Terveydenhoitaja	21	6	74	100 (34)
<i>Lääkäri</i>	61	26	13	100 (23)
8. luokalla: Terveydenhoitaja	32	21	47	100 (34)
<i>Lääkäri</i>	29	13	58	100 (31)
9. luokalla: Terveydenhoitaja	32	13	55	100 (31)
<i>Lääkäri</i>	56	20	24	100 (25)

* Yleisimmät "Kyllä"-vastaukset tummennettu.

TAULUKKO 6. Vanhemmille tarjottu mahdollisuus osallistua oppilaiden terveystarkastuksiin luokka-asteen mukaan.

Onko vanhemmille/hooltajille tarjottu mahdollisuutta osallistua oppilaiden terveystarkastuksiin seuraavilla luokka-asteilla?	Ei tietoa	Ei	Kyllä*	Yhteensä % (N)
1.–6. vuosiluokkien koulut				
Esiopetus	28	21	51	100 (120)
1. luokalla	10	22	68	100 (160)
2. luokalla	26	42	41	100 (154)
3. luokalla	20	40	41	100 (159)
4. luokalla	21	47	32	100 (149)
5. luokalla	20	32	49	100 (154)
6. luokalla	25	39	36	100 (146)
7.–9. vuosiluokkien koulut				
7. luokalla	11	43	46	100 (35)
8. luokalla	21	49	30	100 (33)
9. luokalla	25	50	25	100 (32)

* Yleisimmät "Kyllä"-vastaukset tummennettu.

Kyselylomakkeessa määriteltiin ensin laaja terveystarkastus lyhyesti: ”Kouluterveydenhuollon laatusuosituksen mukaan laajalla terveystarkastuksella tarkoitetaan terveydenhoitajan ja lääkärin yhdessä toteuttamaa terveystarkastusta, johon kutsutaan myös vanhemmat mukaan ja pyydetään tietoja opettajalta.” Kun otetaan huomioon tähän kysymykseen vastaamatta jättäneet ja yhdistetään ne ”ei tietoa” -vastanneisiin, vain vajaa puolet vanhempainyhdistyksistä tiesi, millä luokka-asteilla kouluterveydenhuollossa tehdään laajoja terveystarkastuksia. Laajat terveystarkastukset olivat yleisimpiä 1. ja 5. luokka-asteella. (Taulukko 7.)

Kyselylomakkeen lopussa tarjottiin vastaajille mahdollisuus avoimeen palautteeseen. Seuraavassa poimintoja terveystarkastuksia koskevasta palautteesta:

”Jos vanhemmat halutaan oikeasti mukaan terveystarkastukseen, kutsun on tultava useita päiviä ennen tarkastusta. Nyt se on tullut edellisenä tai sitä edellisenä päivänä ja kun se on keskellä päivää ei työssäkäyvillä vanhemmilla ole mitään mahdollisuutta osallistua siihen. Vanhemmilta kysytään lomakkeella vuosittain onko lapsella allergioita tai pitkäaikaissairauksia. Muuta terveystarkastuksesta ei kysytä. Viitosluokkalaisilla oli tänä vuonna lomake, jossa kyseltiin mm. syömiseen ja nukkumiseen liittyviä asioita ja onko ollut päänsärkyä tai muita oireita. Terveystarkastuksista ei myöskään kerrota etukäteen vaan lapsen mukana tulee lappu, jossa kerrotaan että lapsi on ollut terveystarkastuksessa, pituus, paino ja näkö ja kuulotarkastus, jos sellaiset on tehty. Koululääkäri vain käy koululla tekemässä tarkastukset, muuten hän ei ole paikalla. Vanhempien pitää erityisesti vaatia terveydenhoitajaa tekemään lähete lääkärille esim. silmälääkärille, jos lapsella on huono näkö. Automaattisesti tämä ei tapahdu, vaan vanhempien pitää olla itse aktiivisia.”

”Kun kutsu tulee kotiin lapsen terveystarkastuksesta, se tulee pienellä varoitusajalla, joten vanhempien on vaikea järjestää töistä vapaata jotta voisi osallistua tarkastuksiin. Myös usein keskellä päivää oleva ajankohta on hankala irrottautua töistä, aamu ajat olisivat parhaita.”

”Paikalla olleilla vanhemmilla ei tarkkaa tietoa tarkastuksista, mutta tieto löytyi koulun lukuvuositetiedotteesta ja vastaukset sen mukaan. Olisiko ollut oikeampaa laittaa useimmille luokka-asteille, että ei tietoa, tehdäänkö tarkastuksia, kun juuri sillä hetkellä ei kukaan muistanut ja saatavilla olevilta koulun nettisivuilta ei tietoa löytynyt. Tarkastuksista tiedot tulevat perheelle usein jälkikäteen eli ei ole selkeää mielikuvaa milloin ne tehdään.”

TAULUKKO 7. Tieto laajasta terveystarkastuksesta luokan kaikille oppilaille luokka-asteen mukaan.

Millä luokka-asteilla koulussa tehdään kaikille oppilaille LAAJA TERVEYSTARKASTUS	Ei tietoa	Ei	Kyllä*	Yhteensä % (N)
1.–6. vuosiluokkien koulut				
Esiopetus	58	34	8	100 (117)
1. luokalla	40	34	26	100 (144)
2. luokalla	48	43	9	100 (142)
3. luokalla	48	46	7	100 (147)
4. luokalla	49	50	1	100 (139)
5. luokalla	41	28	31	100 (155)
6. luokalla	47	43	10	100 (144)
7.–9. vuosiluokkien koulut				
7. luokalla	66	24	10	100 (29)
8. luokalla	61	28	13	100 (31)
9. luokalla	64	26	7	100 (28)

* Yleisimmät ”Kyllä”-vastaukset tummennettu.

”Vanhemmat kokee että aina jos/kun oman lapsen terveystarkastuksen aika on, tulisi siitä etukäteen infota vanhempia (aika + paikka) ja tarjota vanhemmille mahdollisuus tulla paikalle. Nykyään näin ei ole kuin 1. luokalla.”

Kouluympäristön terveellisyys ja turvallisuus

Suositus 6: Koululaisella on terveellinen sekä turvallinen koulu yhteisö ja -ympäristö

Hallinnon ja päätöksenteon näkökulma

Koulun työolot tutkitaan joka kolmas vuosi yhteistyössä koulun, kouluterveydenhuollon, terveystarkastajan, työsuojelutarkastajan, kunnan teknisen toimen ja työterveyshuollon kanssa hyödyntäen Suomen Kuntaliiton kouluterveydenhuollon terveys ja turvallisuus -lomakkeita sekä työterveyshuollon työpaikkaselvityskäytäntöjä.

Koulu yhteisön näkökulma

Kouluissa vältetään koulu aikaan makeisten ja virvoitusjuomien myyntiä. Opettajien ja muun koulun henkilökunnan ensiaputaitoja ja näiden valmiuksien ylläpitämistä edistetään koulutuksella.

Koululaisen ja perheen näkökulma

Koululaisilla on mahdollisuus terveelliseen kouluateriaan ja terveellisiin välipaloihin koulupäivän aikana ja mahdollisuus käyttää vettä janojuomana.

Ehdotus seurannaksi 2005:

Koulujen työolojen tarkastaminen toteutuu joka kolmas vuosi.

(Laatusuositus s. 24, 25, 38)

Vanhempainyhdistyksistä 72 % ei tiennyt, milloin heidän koulussaan oli viimeksi toteutettu kouluterveydenhuollon laatusuosituksen tarkoittama oppimisympäristön terveyden ja turvallisuuden arviointi ja työpaikkakäynti työolojen arvioimiseksi. Joka viides (19 %) vastasi, että arviointi oli tehty vuosina 2006–2008.

Vain 3 % vanhempainyhdistyksistä ilmoitti edustajansa osallistuneen koulun työoloarviointiin. Kaksi kolmesta (70 %) yhdistyksestä ilmoitti, että yhdistyksen edustaja ei ole osallistunut koulu ympäristön terveellisyden ja turvallisuuden arviointiin. Neljännes (25 %) ei tiennyt, oliko arviointiin osallistuttu.

Kysymykseen ”Todettiinko viimeisimmässä oppimisympäristön terveyden ja turvallisuuden arvioinnissa ja työpaikkakäynnillä työolojen arvioimiseksi koulujen työoloissa merkittäviä puutteita?” vastasi 74 % yhdistyksistä, että heillä ei ole tästä tietoa. Joka toinen (49 %) niistä 63 yhdistyksestä, joilla tietoa oli, ilmoitti, että merkittäviä puutteita oli todettu. Lähes kaikissa vastauksissa kuvattiin puutteita tarkemmin. Osin kysymys oli melko pienistä asioista tai puutteista ei ollut tarkempaa tietoa:

”Ei mainittavaa, jotain pientä.”

”Ei tarkempaa tietoa, monisivuinen lista.”

Eniten oli todettu kosteusvaurioita, hometta ja ilmanvaihto-ongelmia:

”Hometta, huono sisäilma, kosteusvaurioita.”

”Puutteellinen ilmastointi, hajuhaitat, vuotava katto.”

”Ilmanvaihto todettiin puutteelliseksi, painovoimaisen ilmanvaihdon tehot ei riitä.”

”Sisäilmaongelma liittyen lattian liima-aineongelmaan.”

”Vanha puukoulu, rakenteissa käytetty korjauksen yhteydessä vanhoja ratapölkkyjä, josta aiheutui ilmastointiongelmia ja päänsärkyä.”

Joihinkin kouluihin kasautui monia puutteita:

”Tilanahtaus, ilmanvaihto puutteellinen, vetoisuus, lämpötilan vaihtelut liian suuria, paloturvallisuus puutteellinen (ei palo-ovia).”

”Valaistus, ilmastointi riittämättömiä, rikkiinäisiä sähköjohtoja, puutteellista kalustoa, pihaliikennettä.”

”Piha ja välineet huonossa kunnossa, pulpetit vanhoja eivätkä vastanneet nykyoppilaiden kasvun kehitystä.”

”Siivoushenkilökunnan vajaamitoitus. Home-epäily.”

Arvioinnissa todettuja puutteita ilmoittaneilta vanhempainyhdistyksiltä kysyttiin, oliko puutteet korjattu. Yli puolet (57 %) vastasi ”ei ole korjattu”. Joissakin tapauksissa korjaussuunnitelma oli selvä, joskaan ei välttämättä ollut varmuutta sen toteutumisesta:

”Ollaan parhaillaan korjaamassa; koululla on käynnissä laaja remontti.”

”Remontti tulossa syksyllä 2008.”

”Suunnittelu käynnissä, korjataan 2009–2010.”

”Laaja peruskorjaushanke alkamassa.”

”Jotain on korjattu ja osalle korjauksia on suunnitelmia tulevissa talousarvioissa.”

”Odottavat remonttia, joka näillä näkymin 2010, joskin siirretty jo useita kertoja aina kauemmas tulevaisuuteen.”

Korjausten viivästymisen syyksi ilmoitettiin useimmiten rahan puute, mutta myös vaikeudet ongelman poistamisessa:

”Lähinnä kosmeettisia korjauksia. Korjauskustannuksia pidetty liian suurina kaupungin heikon taloudellisen tilanteen vuoksi.”

”Rahanpuute on nyt suurempi kuin tarkastuksia tehtäessä. Siivoushenkilökunnan mitoitus entistä pienempi. Homekorjauksia on tehty, mutta nyt ei ole varaa tehdä uusia homemittauksia/tarkastuksia kaikissa vaadittavissa tiloissa.”

”On yritetty korjata, mutta ongelma ei ole täysin poistunut.”

Arvioita kouluterveydenhuollon laadusta ja riittävydestä

Suoraan kysymykseen vanhempien tyytyväisyydestä kouluterveydenhuollon laatuun saatiin yhteensä 239 vastausta (taulukko 8). Yli kaksi kolmannesta (71 %) yhdistyksistä arvioi, että vanhemmat ovat melko tai erittäin tyytyväisiä kouluterveydenhuoltoon. Lähes joka kymmenennen (8 %) mukaan vanhemmat ovat erittäin tyytyväisiä koulunsa kouluterveydenhuoltoon. Tyytyväisyys kouluterveydenhuoltoon oli samansuuntaista alakouluissa, yläkouluissa ja yhtenäiskouluissa.

TAULUKKO 8. Vanhempainyhdistysten arvio vanhempien tyytyväisyydestä kouluterveydenhuoltoon koulun vuosiluokkarakenteen mukaan. Jakauma prosentteina.

Miten tyytyväisiä vanhemmat ovat koulussa järjestettyyn kouluterveydenhuoltoon? Valitkaa sopivin vaihtoehto.	Peruskoulun vuosiluokkarakenne			Yhteensä %
	1.–6. vuosiluokat %	1.–9. vuosiluokat %	7.–9. vuosiluokat %	
Erittäin tyytymättömiä	5	6	3	5
Melko tyytymättömiä	22	23	31	24
Melko tyytyväisiä	66	57	57	63
Erittäin tyytyväisiä	7	14	9	8
Yhteensä (N)	100 (169)	100 (35)	100 (35)	100 (239)

TAULUKKO 9. Vanhempainyhdistysten arvio kouluterveydenhuollon yhteistyöstä vanhempien kanssa. Jakauma prosentteina koulun vuosiluokkarakenteen mukaan.

Väittämä: "Kouluterveydenhuollossa tehdään riittävästi yhteistyötä vanhempien kanssa."	Peruskoulun vuosiluokkarakenne			Yhteensä %
	1.–6. vuosiluokat %	1.–9. vuosiluokat %	7.–9. vuosiluokat %	
Täysin eri mieltä	23	20	29	23
Jokseenkin eri mieltä	31	29	27	30
Jokseenkin samaa mieltä	37	23	35	35
Täysin samaa mieltä	9	28	9	12
Yhteensä (N)	100 (169)	100 (35)	100 (34)	100 (238)

Väittämällä "Kouluterveydenhuollossa tehdään riittävästi yhteistyötä vanhempainyhdistysten kanssa" saatiin enemmän kriittisiä kuin myönteisiä vastauksia (taulukko 9). Ero korostui ääriryhmissä. Reilu viidennes (23 %) oli täysin eri mieltä ja noin joka kymmenes (12 %) täysin samaa mieltä väitteen kanssa. Yhtenäiskouluissa oltiin yhteistyöhön tyytyväisempiä kuin muissa kouluryhmissä.

Seuraavaksi kysyttiin väittämällä vanhempainyhdistysten arvioita oppilashuollon palvelujen saatavuudesta ja riittävydestä (taulukko 10). Selvä enemmistö (67 %) arvioi, että kouluterveydenhoitajan vastaanotolle oli helppo päästä, mutta vain vajaa puolet (45 %) katsoi, että kouluterveydenhoitajan palveluja oli riittävästi saatavilla. Huomattavasti kriittisemmin arvioitiin koululääkäritoimintaa. Vajaan kolmanneksen mielestä koululääkärin vastaanotolle oli helppo päästä ja palveluja riittävinä piti vain neljännes. Arviot koulupsykologi- ja koulukuraattoritoiminnasta olivat hieman myönteisempiä kuin arviot koululääkäritoiminnasta.

Monen vanhempainyhdistyksen vastauksessa yleinen tyytyväisyys kouluterveydenhuoltoon oli ristiriidassa vastaanotolle pääsystä ja toiminnan riittävydestä annettujen arvioiden kanssa. Noin 42 % niistä, jotka ilmoittivat vanhempien olevan tyytyväisiä kouluterveydenhuoltoon, vastasi toiseen kysymykseen, että terveydenhoitajan palveluja ei ollut riittävästi saatavilla (taulukko 11).

TAULUKKO 10. Vanhempainyhdistysten arvioita oppilashuollon ammattihenkilöstön palvelujen saatavuudesta. Jakaumat prosentteina.

Arvioika seuraavia oppilas-huollon/kouluterveydenhuollon palveluja:	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	Yhteensä % (N)
Kouluterveydenhoitajan vastaanotolle on helppo päästä	9	24	39	28	100 (238)
palveluja on riittävästi saatavilla*	21	33	27	18	100 (238)
Koululääkärin vastaanotolle on helppo päästä	41	30	23	6	100 (234)
palveluja on riittävästi saatavilla*	45	29	18	8	100 (232)
Koulupsykologin tms. vastaanotolle on helppo päästä	34	30	29	7	100 (232)
palveluja on riittävästi saatavilla*	34	38	22	5	
Koulukuraattorin tms. vastaanotolle on helppo päästä	27	24	31	18	100 (235)
palveluja on riittävästi saatavilla*	34	25	32	9	100 (234)

* Luokka "Palvelua ei ole käytettävissä" on yhdistetty luokkaan "täysin eri mieltä".

TAULUKKO 11. Vanhempainyhdistysten arviot kouluterveydenhuollon vastaanotolle pääsyn helpoudesta yleisen kouluterveydenhuollon laatuvarion mukaan.

Palveluja on riittävästi saatavilla	Tyytyväisyys kouluterveydenhuoltoon	
	Melko/erittäin tyytyväisiä, %	Melko/erittäin tyytymättömiä, %
Kouluterveydenhoitaja		
Samaa mieltä (täysin/jokseenkin)	58	19
Eri mieltä (täysin/jokseenkin)	42	81
Yhteensä (N)	100 (68)	100 (170)
Koululääkäri		
Samaa mieltä (täysin/jokseenkin)	35	7
Eri mieltä (täysin/jokseenkin)	65	93
Yhteensä (N)	100 (68)	100 (166)

Ristiriitaisten vastausten osuus koululääkäritoiminnasta oli vieläkin suurempi (65 %). Kun kysyttiin vastaanotolle pääsyn helpoutta, ristiriitaisia vastauksia oli hieman vähemmän (22 % ja 61 %).

Samanlaista ristiriitaa oli myös yleisen tyytyväisyyden suhteessa arvioihin yhteistyöstä vanhempien kanssa. Kouluterveydenhuoltoon yleisesti tyytyväisistä joka kymmenes (10 %) vastasi "täysin eri mieltä" väittämään "Kouluterveydenhuollossa tehdään riittävästi yhteistyötä vanhempien kanssa". Lisäksi 31 % vastasi tähän väittämään "jokseenkin samaa mieltä".

Avointa palautetta kouluhyvinvoinnista

Vanhempainyhdistyksiltä kysyttiin, huolestuttaako niitä jokin kouluhyvinvointiin liittyvä asia. Neljä viidestä (83 %) vastasi tähän kysymykseen ”kyllä”. Yhdistyksiä pyydettiin kuvaamaan huolenaiheita. Lähes kaikki (79 %, N = 195) huolenaiheita ilmoittaneet myös kuvasivat niitä yksityiskohtaisemmin. Lomakkeen lopussa olevaan kohtaan avoin palaute tai kommentti (esim. kouluterveydenhuollon kehittämisestä, vanhempainyhdistyksen vaikuttamismahdollisuuksista jne.) saatiin yhteensä 121 vastausta (49 %). Suurin osa kommentteista liittyi samoihin huolenaiheisiin kuin edellä kuvatussa kouluhyvinvointikysymyksessä. Taulukossa 12 kuvataan molempien kysymysten yleisemmin ilmoitetut huolenaiheet.

Seuraavaan on poimittu esimerkkejä vanhempainyhdistysten vastauksista huolta aiheuttavista asioista:

Kouluterveydenhuolto

”Terveyskeskus sijaitsee lähellä koulua (1 km), josta johtuen (ilmeisesti) kouluterveydenhoitaja paikalla vain kahtena päivänä viikossa. Hänen pitkistä sairauslomastaan ja sijaisesta ei tiedotettu koteihin.”

”Toivoisimme koululääkärin palveluja koululle.”

”Kouluterveydenhoitaja paikalla useammin - terveydenhoitajan/lääkärin tarkastukset jokaiselle luokalle.”

”Vanhemmat kokee että aina jos/kun oman lapsen terveystarkastuksen aika on, tulisi siitä etukäteen infota vanhempia(aika + paikka) ja tarjota vanhemmille mahdollisuus tulla paikalle. Nykyään näin ei ole kuin 1. luokalla.”

TAULUKKO 12. Vanhempainyhdistysten avoimet vastaukset kysymyksiin: ”Huolestuttaako vanhempainyhdistyksiä jokin kouluhyvinvointiin liittyvä asia? Mikä?” ja ”Avoin palaute tai kommentti kouluterveydenhuollon kehittämisestä, vanhempainyhdistyksen vaikuttamismahdollisuuksista jne.”

Huolenaihe	Mainintojen lukumäärä	Osuus (%) vastauksista
Kouluterveydenhuolto	69	33 %
Koulun työolot, liikenneturvallisuus	69	33 %
Säästöt, suuret ryhmät/luokat, opettajien väsyminen, yms.	68	32 %
Yhteistyön puute	47	22 %
Oppilaiden henkinen pahoinvointi, stressi, käyttäytymishäiriöt, rauhattomuus, levottomuus, yms.	30	14 %
Oppilaiden henkinen pahoinvointi, stressi, käyttäytymishäiriöt, rauhattomuus, levottomuus, yms.	30	14 %
Koulukiusaaminen	30	14 %
Kouluruokailu	14	7 %
Oppilashuolto yleisesti	12	6 %
Koulupsykologi- ja kuraattoritoiminta	13	6 %
Tupakointi, alkoholinkäyttö	9	4 %
Koulujen lakkauttaminen, yhdistäminen, yms.	6	3 %
Muut	21	10 %

”Kouluterveydenhuollon saavutettavuus, ei paikalla kuin joinakin päivinä/ vk, puhelimellakin hyvin vaikeasti tavoitettavissa.”

”Lääkärin tarkastukset? Onko terveydenhoitajalla tarpeeksi aikaa keskusteluille oppilaiden kanssa, jotta mahdolliset ongelmat tulisivat esille?”

”Onko kouluterveydenhuoltoa olemassa enää nykyisin? Ainakin se on vanhemmille lähes näkymätöntä.”

Koulun työolot, liikenneturvallisuus

”Toiveena lasten turvallisuus välituntisin.”

”Home ja ilmanvaihto.”

”Parakit ovat puhtaita, mikä on hyvä asia. Oppilaat joutuvat kuitenkin liikkumaan paljon esim. puutteellisten ruokailu- ja kotitalousten takia. Nyt odotetaan päätöstä siitä rakennetaanko tilalle uusi koulu vai korjataanko vanhaa.”

”Koulurakennuksen huono kunto --> huono ilmanlaatu.”

”Koulussa on kosteusvaurioita ja siivousta on vähennetty viime vuosina siten että lampujen ja kattopalkkien päällä on jo sentin paksuiset pölykerrostumat.”

”Koulutilojen kunto ja soveltuvuus kehittyviin opetustarpeisiin.”

”Sisäilmaongelmat, kalusteiden ergonomia, korjausrakentamisen laatu, liikenneturvallisuus.”

”Koulutilat sopimattomat: ei liikuntatiloja, koulupiha-alue ei mahd. liikkua, pelata, kipeillä...”

Koulujen lakkauttaminen, yhdistäminen, yms.

”Koulujen yhdistäminen ja lakkauttaminen.”

”Jatkuva toimintakykyisen koulun lakkauttamisuhka rassaa opettajia, oppilaita ja vanhempia.”

”Pienen kyläkoulun jatkuva lakkautusuhka.”

Säästöt, suuret ryhmät/luokat, opettajien väsyminen, yms.

”Jatkuvat säästöt opetuksessa.”

”Kunnan asukasmäärä kasvaa suurella vauhdilla, luokkakoot kasvavat hallitsemattomasti.”

”Luokkakoot suuria, jolloin ongelmiin puuttuminen vaikeaa.”

”Luokkien yhdistäminen yhdysluokaksi -> suuret ryhmäkoot.”

”Opettajien jaksaminen (työnohjauksen puute).”

Yhteistyön puute

”Vanhempainyhdistyksellä huonot mahdollisuudet vaikuttaa.”

”Ehdottomasti tiiviimpää yhteistyötä vanhempainyhdistysten ja opettajien ja muiden oppilashuollon henkilöiden kanssa.”

”Vanhempainyhdistys haluaisi osallistua kehittämiseen, mutta yhteydenotot ovat kovin vähäisiä.”

”Vanhempainyhdistys on koululle pitkälti pakollinen juttu, jonka aito toimintamarginaali on hyvin rajattu. Liiaista aktiviteetista jopa vaivaannutaan, kun koulun omaan toimintaan uhkaa tulla uusia reunaehtoja.”

”Opettajat liian kiireisiä tai muuten haluttomia luomaan vahvaa yhteyttä vanhempiin”

”Tiedon saannin puutteellisuus.”

”Tiedonkulku koulun ja kodin välillä ei ole sujuvaa.”

Oppilashuolto yleisesti

”Oppilashuoltohenkilöstöön tarvittaisiin lisää resursseja.”

”Mitä sulle kuuluu? – Keskustelut nuorten kanssa pitäisi jollakin tavalla saada ”opetus-suunnitelmaan” koskemaan jokaista oppilasta.”

”Riittäviä palveluja ei ole.”

”Yleinen alasajo kaikissa tukitoimissa.”

Koulupsykologi- ja kuraattoritoiminta

”Psykologi- ja kuraattoripalvelujen riittämättömyys ns. ennaltaehkäisevään tukeen oppilaille.”

”Psykologille ei pääse ja kuraattorin palveluja ei ole.”

”Psykologipalvelut ”kiven alla”, kuraattoripalveluja ei ole riittävästi.”

Kouluruokailu

”Kouluruokailu jossakin määrin; viime aikoina tullut lapsilta selkeästi huonompaa palautetta ruoasta.”

”Kouluruokailun huono ilmapiiri.”

”Kouluruokailu, karkkivälipalat, energiajuomat.”

”Mahdollisen keskuskeittiön aiheuttama muutos ruokahuollon järjestelyyn.”

”Ravitsemus, ruuan laatu, ravintoköyhyys.”

”Kouluruuan huono laatu ja riittävyys.”

Koulukiusaaminen

”Kiusaamisen lisääntyminen.”

”Koulukiusaus ja siihen puuttuminen.”

”Yhdistys haluaa kiinnittää huomiota koulukiusaamiseen, se ei ole lisääntynyt, mutta työtä on vielä jäljellä.”

”Koulukiusaamiseen puuttuminen, ongelmiin puuttumattomuus.”

Oppilaiden henkinen pahoinvointi, stressi, käyttäytymishäiriöt, levottomuus, yms.

- ”Pitää olla enemmän aikaa puuttua nuorten pahoinvointiin.”
- ”Nykylasten lisääntynyt pahoinvointi.”
- ”Lisääntyneet oppilaiden käyttäytymishäiriöt”
- ”Oppilaiden rauhattomuus, joka ilmenee väkivaltaisuuksina.”
- ”Koulutyö vaikeutuu ja rauhattomuus lisääntyy koulussamme.”
- ”Oppilaiden stressaantuminen; onko työtaakka liian suuri vai vääränlainen?”
- ”Levottomat lapset ja heidän ohjaamisensa.”
- ”Oppilaiden rauhattomuuden lisääntyminen parakkiosuhteista johtuen.”
- ”Lasten henkinen ja fyysinen turvattomuus”

Tupakointi, alkoholinkäyttö

- ”Päihteiden käytön lisääntyminen.”
- ”Oppilaiden käynti tupakalla välittömässä koulun läheisyydessä.”
- ”Yhä nuorempien tupakoinnin ja alkoholin käytön lisääntyminen.”

Avoimien vastausten perusteella vanhempainyhdistyksiä huolestuttivat eniten koulun työoloihin ja turvallisuuteen, kouluterveydenhuoltoon, säästöihin ja suuriin luokka-/ryhmäkokoihin liittyvät asiat. Myös yhteistyöstä kodin ja koulun sekä oppilashuollon henkilökunnan kanssa tuli useita kommentteja.

Yhteistyötä ja tiedottamista toivottiin lisää niin kouluterveydenhuollon palveluista kuin muistakin kouluhyvinvointiin liittyvistä asioista. Vanhempainyhdistykset toivoivat saavansa olla mukana koulun kehittämistyössä enemmän kuin tällä hetkellä ovat. Pääosin vanhempainyhdistykset toimivat rahankerääjinä ja erilaisten tapahtumien kuten retkien järjestäjinä. Huolena vanhempainyhdistykset kokivat sen, että mahdollisuutta yhteistyöhön tarjotaan koulun puolelta vain harvoin. Tyypillisempää on, että yhdistys ottaa yhteyttä opettajiin tai oppilashuollon henkilöstöön yhteistyön merkeissä.

Yleinen huoli kouluterveydenhuollosta oli resurssien puute. Kouluterveydenhoitajia on vaikea tavoittaa ja lääkäreitä on kouluilla vain harvoin. Myös muiden oppilashuollon työntekijöiden saatavuus antoi aiheita palautteeseen. Vanhempien osallistuminen mm. lastensa terveystarkastuksiin oli usein kommentoitu aihe. Tyypillisenä esimerkkinä kerrottiin, että kouluterveydenhuollon tarkastuksesta tulee tieto kotiin vasta tarkastuksen jälkeen. Lapsella on mukanaan lappu, johon on kirjattu paino ja pituus. Vanhemmat toivoivat saavansa tiedon tarkastuksista jo etukäteen niin, että voisivat mahdollisuuksien mukaan osallistua.

Huolta aiheuttivat myös yleisesti opetustoimeen kohdistuvat säästöt. Kehäilmiö, jossa resurssien puutteen vuoksi luokkakoot kasvavat, lasten rauhattomuus lisääntyy ja opettajat väsyvät oli useassa vastauksessa kuvattu huolenaihe. Myös koulutilojen huono kunto, kuten remontin tarve ja huono sisäilma mainittiin useasti. Koulut toimivat myös rakennuksissa, jotka eivät sovellu nykypäivän koulutyön asettamiin vaatimuksiin.

Huolipalautteen keskittyminen kouluterveydenhuollon palveluihin ja yhteistyön vähäisyyteen selittyy osittain avoimen palautteen kysymyksenasettelulla. Toisaalta taas samat huolet nousivat esiin, kun yhdistyksiä pyydettiin aiemmassa kysymyksessä kuvaamaan yleisiä huolenaiheita kouluhyvinvoinnissa. Runsaasta huolipalautteen määrästä huolimatta myös positiivista palautetta saatiin. Vanhempainyhdistykset olivat tyytyväisiä koulujen toimintaan ja luottivat koulun henkilökunnan ammattitaitoon.

TULOXSIA KYSELYISTÄ PERUSKOULUJEN JOHDOLLE

Huoltajien osallisuus koulu yhteisössä

Suurimmassa osassa alakouluja oli *vanhempainyhdistys*. Koulun johdon vastausten mukaan kaksi kolmasosaa (66 %) niistä toimi säännöllisesti. Yläkouluissa näitä yhdistyksiä ilmoitettiin vähemmän (69 %) ja vain joka toisessa (53 %) se toimi koulun johdon vastauksen mukaan säännöllisesti. Johtokunta, jossa mukana oli myös huoltajien edustaja, oli vajaassa puolessa (41 %) yläkouluista.

Aktiiviset vanhempainyhdistykset olivat Etelä-Suomen läänissä huomattavasti keskimääräistä yleisempiä (70 % yläkouluista ja 78 % alakouluista) ja niitä oli vähiten Lapin läänissä (33 % ja 26 %). Vanhempainyhdistysten säännöllinen toiminta lisääntyi siirryttäessä maaseudulta suuriin kaupunkeihin sekä myös koulun oppilasmäärän kasvaessa.

Huoltajien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet oli opetussuunnitelmassa kuvannut neljä viidestä koulusta: 73 % alakouluista ja 76 % yläkouluista. Vajaa puolet (44 % ja 45 %) kouluista ilmoitti järjestävänsä oppilaan, huoltajien ja opettajien välisiä keskusteluja säännöllisesti ja yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti. Lisäksi runsas kolmannes kouluista ilmoitti, että keskusteluja järjestettiin säännöllisesti, mutta kunkin opettajan toteuttamana tilanteeseen soveltuvalta tavalla. Vain 16 % alakouluista ei järjestänyt keskusteluja säännöllisesti, vaan toteutti niitä ainoastaan tarpeen mukaan.

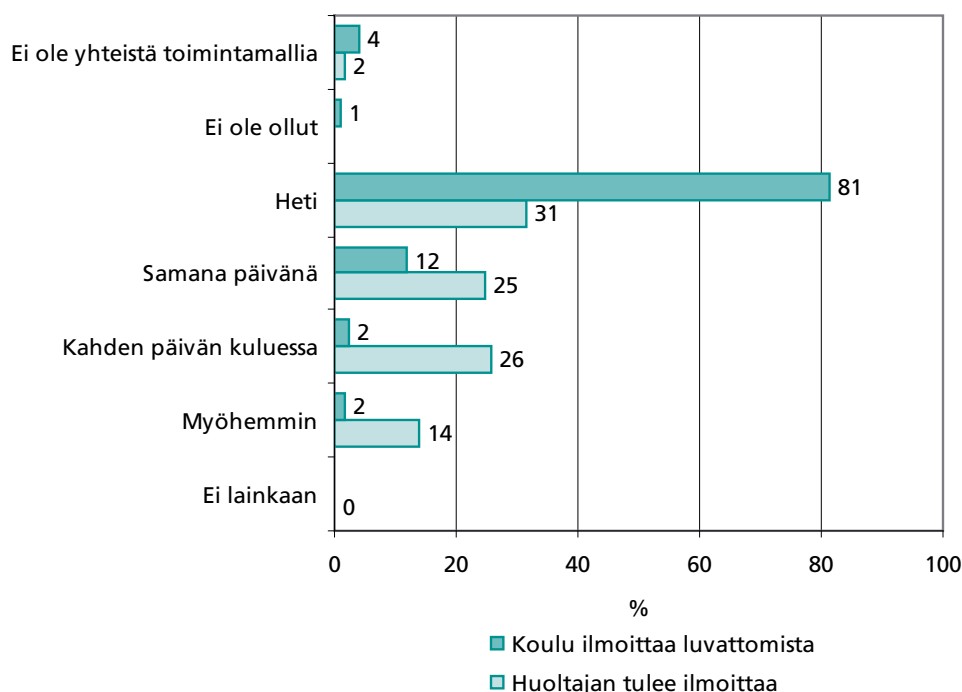
Lähes kaikissa alakouluissa (97 %) järjestettiin oppilaiden ja huoltajien yhteisiä *ohjelmallisia* syyslukukauden *päättöjuhlia*. Kevätlukukauden ohjelmallisia päättöjuhlia järjestettiin hieman vähemmän (84 %). Lisäksi noin 70 %:ssa kouluista järjestettiin myös muita oppilaiden toteuttamaan ohjelmaan perustuvia tilaisuuksia, kuten esimerkiksi konsertteja tai vastaavia.

Yläkoulujen välillä oli oppilaiden ja vanhempien yhteisten tilaisuuksien järjestämisessä suurempia eroja kuin alakoulujen välillä. Enemmistö yläkouluista (88 %) järjesti oppilaiden toteuttamia ohjelmallisia tilaisuuksia lukukausien aikana ja lähes yhtä monet (80 %) kevätlukukauden päättöjuhlia, mutta vain runsas puolet (58 %) syyslukukauden päättöjuhlia. Yläkouluaineistossa oli myös yhtenäiskouluja. Yhtenäiskouluista 91 % ilmoitti järjestävänsä näitä juhlia. Syyslukukauden päättöjuhlien järjestäminen oli voimakkaassa käänteisessä yhteydessä koulun kokoon. Jos oppilaita oli alle 100, lähes kaikki yläkouluista järjesti päättöjuhlia myös syyslukukaudella, mutta oppilasmäärän ylittäessä 200 vain vajaa puolet yläkouluista järjesti näitä juhlia.

Alakouluissa *huoltajien, opettajan ja oppilaan yhteisten keskustelujen* järjestämistavoissa oli selviä eroja sekä kuntaryhmittymisen että koulun koon perusteella. Suurissa kaupungeissa keskusteluja käytiin säännöllisesti selvästi useammin (61 %) kuin maaseutumaisten kuntien alakouluissa (35 %). Samoin suurissa alakouluissa säännölliset keskustelut olivat yleisempiä (61 %) kuin pienissä alakouluissa (40 %). Lääneittäin katsottuna säännölliset keskustelut olivat yleisimpiä Etelä-Suomen läänissä (54 %) ja harvinaisimpia Itä-Suomen läänissä (33 %).

Yläkouluissa yhteisten keskustelujen järjestämistavat eivät olleet – paria poikkeusta lukuun ottamatta – selvässä yhteydessä taustamuuttujiin. Säännöllisiä ja sovittuja keskusteluja oli eniten Ahvenanmaalla (83 %), suurissa kaupungeissa (56 %) ja yli 300 oppilaan kouluissa (49 %). Läänin mukaan tarkasteltaessa suunnitelmallisia keskusteluja järjestivät vähiten (36 %) Lapin läänin yläkoulut.

Yläkouluilta kysyttiin, oliko *oppilaiden terveydentilasta raportoitu tietoja* (esim. Kouluterveyskysely) vanhemmille. Tällaista raportointia ilmoitti 72 % yläkouluista, mutta toimenpiteistä vanhempien kanssa yhdessä oli päättänyt vain 18 % kouluista.

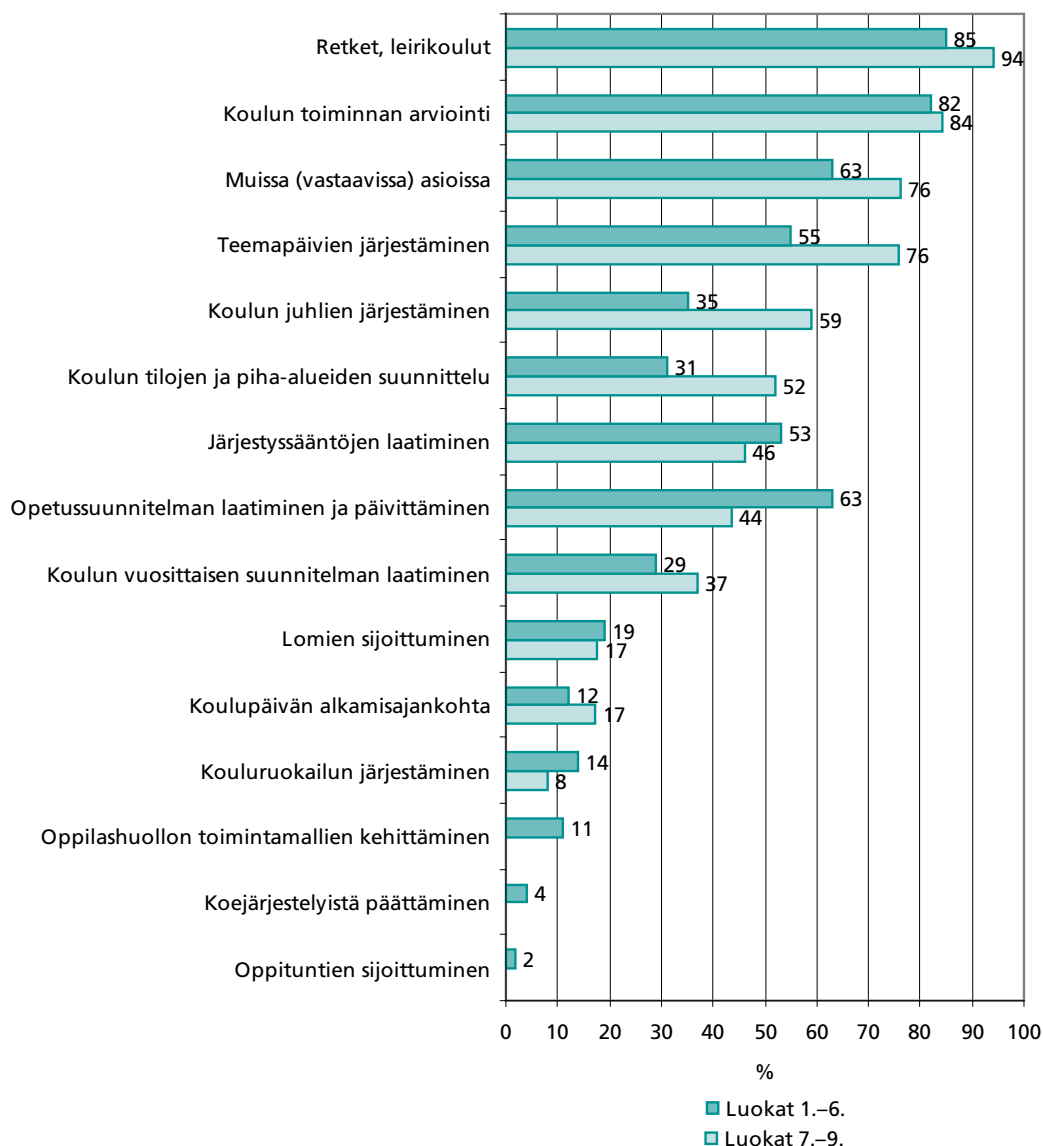
KUVIO 2. Yläkoulujen jakauma prosentteina poissaoloista ilmoittamisen ja luvattomien poissaolojen selvittämisen yhteydenottamisajankohdan mukaan.

Kouluterveydenhuollon laatusuosituksen (Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto 2004) mukaan *koulujen työolot* tulee tarkastaa määräajoin ja suunnitelmallisesti ainakin joka kolmas vuosi. Noin neljännes kouluista jätti vastaamatta tähän kysymykseen. Vain noin 4 % alakouluista ja 7 % yläkouluista ilmoitti, että vanhempien edustaja oli ollut mukana viimeisimmässä koulun työolojen tarkastuksessa.

Koulujen johdolta kysyttiin, milloin huoltajan tulee ilmoittaa koululle oppilaan poissaoloista ja milloin luvattomista poissaoloista ilmoitetaan oppilaan huoltajalle. Lähes kaikissa kouluissa oli yhteinen toimintamalli, mutta mallien sisällössä oli suurta vaihtelua. Kuviossa 2 kuvataan yläkoulujen tulokset. Noin joka kolmannessa koulussa edellytettiin, että huoltaja ilmoittaa heti, kun poissaolo on tiedossa. Saman päivän kuluessa tietoa odotti huoltajalta 34 % alakouluista, mutta vain 25 % yläkouluista. Kahden päivän kuluessa tai myöhemmin tiedottamisen hyväksyi 21 % alakouluista, mutta 40 % yläkouluista. Suuressa enemmistössä kouluista oli käytäntönä, että huoltajalle ilmoitetaan epäselvistä poissaoloista heti tai ainakin samana päivänä.

Koulun johdon arvioita huoltajien osallisuudesta

Kuviossa 3 esitetään koulujen arviot siitä, *minkä tyyppisissä asioissa huoltajat olivat olleet osallisina koulun toimintaan*. Kysymykset olivat muuten samoja, mutta yläkoulukyselyssä oli kolme osiota enemmän kuin alakoulukyselyssä: oppilashuollon toimintamallien kehittäminen, koejärjestelyistä päättäminen ja oppituntien sijoittuminen. Samoilla kysymyksillä kysyttiin myös oppilaiden osallisuutta.

Kuvio 3. Kysymykseen ”Minkä tyyppisissä asioissa huoltajat ovat olleet osallisina?” Kyllä-vastanneiden alakoulujen osuus prosentteina alakouluissa (luokat 1.–6.) ja yläkouluissa (luokat 7.–9.).

Tulokset olivat pääosin samanlaisia alakouluissa ja yläkouluissa. Huoltajat olivat olleet eniten mukana erilaisten tapahtumien, kuten retkien ja leirikoulujen, teemapäivien sekä koulun juhlien järjestämisessä. Kolme neljäsosaa kouluista (82 % ja 84 %) ilmoitti, että huoltajat olivat olleet mukana koulun toiminnan arvioinnissa. Suuremmissa kouluissa osallistuminen arviointiin oli hieman yleisempää kuin pienissä kouluissa. Koulun tilojen ja piha-alueiden suunnittelussa ja järjestyssääntöjen laatimisessa huoltajat olivat olleet mukana noin joka toisessa koulussa.

Huoltajien osallistuminen opetussuunnitelman laatimiseen ja päivittämiseen oli yleisempää yläkouluissa (63 %) kuin alakouluissa (44 %). Suurissa kouluissa osallistuminen opetussuunnitelmatyöhön oli noin kaksi kertaa yleisempää kuin pienissä. Noin joka kolmannessa koulussa huoltajat olivat mukana vuosittaisen suunnitelman laatimisessa.

Molemmissa kouluryhmissä huoltajat olivat vähiten mukana kouluruokailun järjestämisessä (8 %). Myös koulupäivän ja lomien ajoittumiseen osallistuttiin aika harvoissa kouluissa, vaikka

nykyisin paikallisella tasolla voidaan itsenäisesti päättää lukuvuoden aikana pidettävistä lomista. Näissäkin asioissa huoltajien osallistuminen oli suuremmissa kouluissa hieman aktiivisempaa kuin pienemmissä kouluissa.

Kuviossa 2 esitetyistä tuloksista laskettiin huoltajien osallistumista yleensä kuvaavat summamuuttajat. Alakouluaineistossa osioita oli 12. Jos kaikkiin vastattiin myönteisesti, summamuuttaja sai arvon 12 ja jos kaikki vastaukset olivat kielteisiä, summaksi tuli 0. Vastaavasti laskettiin summamuuttuja myös yläkouluilla ja se vaihteli välillä 0–15.

Näin lasketun summamuuttujan mukaan huoltajien osallisuus oli alakouluissa selvästi yleisempää kuin yläkouluissa, mutta vielä tärkeämpi tulos oli suuri vaihtelu koulujen välillä. Kymmenen alakoulua sai täydet 12 pistettä, mutta yksikään yläkouluista ei päässyt täyteen pistemäärään. Vaikka yläkouluilla oli mahdollisuus saada kolme pistettä alakouluja enemmän, niistä vain joka viides (20 %) pääsi kahdeksaan tai sitä suurempaan pistemäärään kun vastaava osuus alakouluista oli neljännes (25 %). Ero oli vielä suurempi pienissä pistemäärissä. Yläkouluista 23 % jäi kolmeen pisteeseen tai sitä pienempään pistemäärään, kun vastaava osuus alakouluista oli 15 % (taulukko 13.)

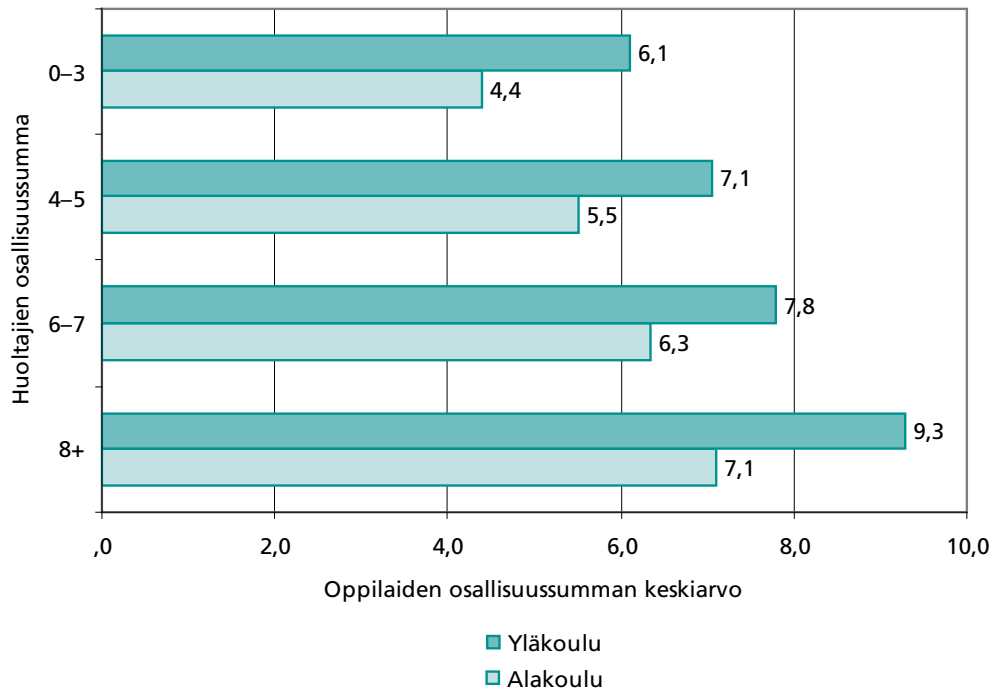
Alakouluissa huoltajien osallisuus ei ollut merkittävässä yhteydessä koulun sijaintilääniin, kuntaryhmään eikä myöskään koulun kokoon (taulukko 13). Heikot yhteydet viittaavat mahdollisuuteen, että osallisuus olisi Etelä-Suomen läänissä, suurissa kaupungeissa ja suurissa kouluissa hieman aktiivisempaa kuin Lapin läänissä ja maaseudulla.

Yläkoulujen tuloksissa yhteydet olivat alakouluja selvemmat. Huoltajien osallisuus oli keskimääräistä aktiivisempaa alle 100 oppilaan yläkouluissa, mutta pysytteli piirein samalla tasolla oppilasmäärän kasvaessa yli 200 suurin. Lapin läänin tilanne oli myös tässä aineistossa keskimääräistä huonompi. Huoltajien osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien kuvaaminen koulun opetussuunnitelmassa oli voimakkaassa yhteydessä osallisuuden summamuuttajaan. Kun osallisuuspistemäärä oli alle 4, hieman yli puolet (54 % ja 56 %) kouluista vastasi, että opetussuunnitelmassa oli kuvattu huoltajien vaikuttamismahdollisuudet. Yli seitsemän summapisteen kouluista näin vastasi 83 % ja 90 %.

Koulukyselyissä kysyttiin koulujen johdon arvioita oppilaiden osallisuudesta koulun toimintaan samoilla osioilla kuin huoltajien osallisuutta (ks. kuvio 3). Kuviossa 4 (s. 42) esitetään oppilaiden osallisuuden (summamuuttuja) yhteys huoltajien osallisuuteen. Kuvioista havaitaan, että oppilaiden osallisuus arvioitiin yläkouluissa selvästi aktiivisemmaksi kuin alakouluissa ja että se oli molemmissa kyselyissä voimakkaassa yhteydessä huoltajien osallisuuteen.

TAULUKKO 13. Huoltajien osallisuutta alakoulujen ja yläkoulujen toiminnassa kuvaavien summamuuttujien prosenttijakaumat läänin, kuntaryhmittymien ja koulun koon mukaan.

	Huoltajien osallisuutta kuvaavan summamuuttujan pistemäärä				Yhteensä (Koulujen lukumäärä)
	Osallisuus vähäistä 0-3	4-5	6-7	Osallisuus aktiivista 8+	
ALAKOULUT					
Koko maa	15	26	34	25	100 (1 336)
Lääni					
Etelä-Suomi	11	30	32	27	100 (386)
Länsi-Suomi	17	25	35	24	100 (588)
Itä-Suomi	11	26	39	25	100 (161)
Oulu	10	26	37	28	100 (141)
Lappi	34	19	26	21	100 (58)
Kuntaryhmittymys					
Suuri kaupunki (yli 50 000)	11	27	32	29	100 (259)
Kaupunkimainen	17	26	32	25	100 (258)
Taajamatyyppinen	11	24	40	26	100 (319)
Maaseutumainen	18	27	33	22	100 (500)
Oppilasmäärä					
20-49	15	25	37	23	100 (408)
50-99	15	25	37	23	100 (287)
100-199	17	30	25	27	100 (281)
200-299	13	29	37	21	100 (195)
300-	12	21	33	35	100 (165)
YLÄKOULUT					
Koko maa	23	28	28	20	100 (538)
Lääni					
Etelä-Suomi	20	28	25	27	100 (177)
Länsi-Suomi	28	29	29	15	100 (189)
Itä-Suomi	22	27	32	19	100 (74)
Oulu	20	28	27	25	100 (64)
Lappi	32	29	32	7	100 (28)
Kuntaryhmittymys					
Suuri kaupunki (yli 50 000)	15	28	33	25	100 (163)
Kaupunkimainen	23	30	34	14	100 (101)
Taajamatyyppinen	33	29	15	23	100 (92)
Maaseutumainen	26	27	28	18	100 (182)
Oppilasmäärä					
20-99	14	27	28	32	100 (79)
100-199	25	27	27	21	100 (126)
200-299	27	26	31	16	100 (116)
300-399	28	31	24	17	100 (109)
400-	21	31	31	17	100 (108)

KUVIO 4. Oppilaiden osallisuutta kuvaavan summamuuttujan keskiarvot alakouluissa ja yläkouluissa huoltajien osallisuutta kuvaavan summamuuttujan mukaan

Vanhempainyhdistyksen aktiivisuus ja osallisuus koulussa

Huoltajien osallisuutta kuvaava summapistemäärä oli yhteydessä koulun johdon ilmoittamaan vanhempainyhdistysten toiminta-aktiivisuuteen (taulukko 14). Yläkouluissa tämä yhteys oli voimakkaampi kuin alakouluissa. Keskustelut opettajan, oppilaan ja huoltajien kesken (”vanhempien vartit”) jakautuivat suunnitelmallisuuden suhteen alakouluissa varsin samalla tavalla vanhempainyhdistysten aktiivisuuden mukaisissa ryhmissä. Yläkouluissa keskustelut olivat sitä suunnitelmallisempia, mitä aktiivisemmaksi ilmoitettiin vanhempainyhdistyksen toiminta.

TAULUKKO 14. Huoltajien osallisuutta kuvaavien summapisteyden jakautuminen prosentteina koulun johdon ilmoittaman vanhempainyhdistysten toiminta-aktiivisuuden mukaan alakouluissa ja yläkouluissa.

	Vanhempainyhdistyksen toiminta-aktiivisuus		
	Ei lainkaan vanhempainyhdistystä	Toimii satunnaisesti	Toimii säännöllisesti
ALAKOULU			
<i>Osallisuussummapisteydet</i>			
0–3	26	19	11
4–5	27	34	24
6–7	31	29	36
8 tai enemmän	16	18	29
Yhteensä (N)	100 (257)	100 (189)	100 (885)
<i>Keskustelut opettajan, oppilaan ja huoltajan kesken</i>			
Tarpeen mukaan, soveltaen	19	24	13
Säännöllisesti, soveltaen	40	40	39
Säännöllisesti ja sovitusti	41	36	49
Yhteensä (N)	100 (259)	100 (191)	100 (887)
YLÄKOULU			
<i>Osallisuussummapisteydet</i>			
0–3	38	19	15
4–5	30	38	24
6–7	18	33	35
8 tai enemmän	15	11	26
Yhteensä (N)	100 (165)	100 (80)	100 (281)
<i>Keskustelut opettajan, oppilaan ja huoltajan kesken</i>			
Tarpeen mukaan, soveltaen	27	23	20
Säännöllisesti, soveltaen	38	38	29
Säännöllisesti ja sovitusti	35	40	50
Yhteensä (N)	100 (165)	100 (80)	100 (279)

Vanhempainyhdistykset ja johtokunnat

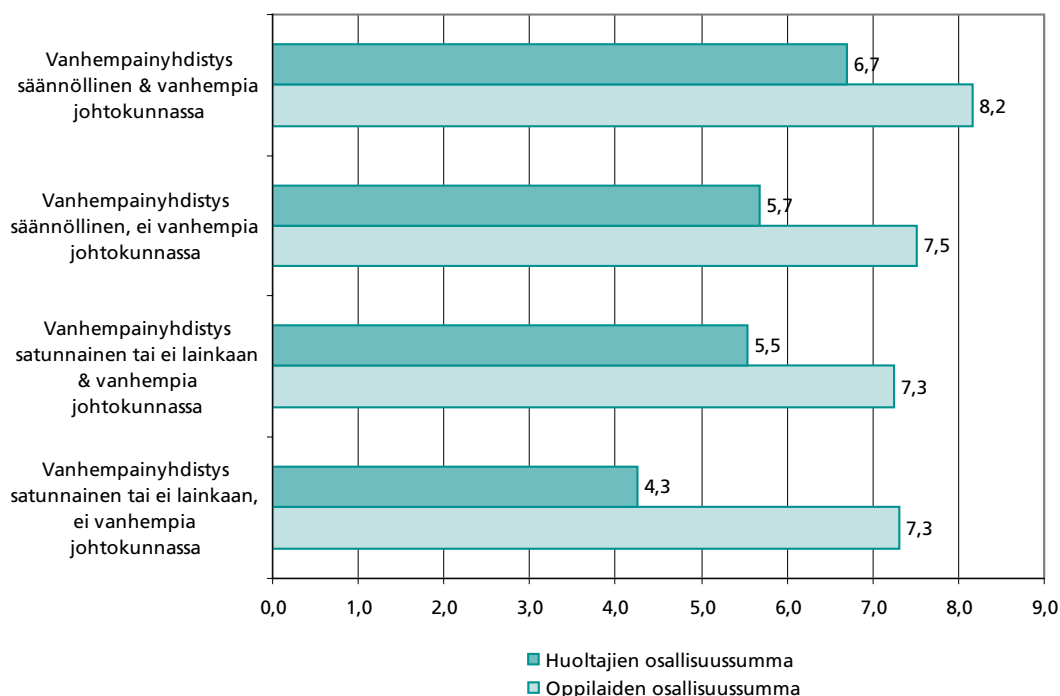
Yläkouluilta kysyttiin, oliko niissä johtokunta, jossa on huoltajien edustaja. Vajaa puolet (41 %) kouluista ilmoitti, että heillä on tällainen johtokunta. Yhdistämällä vastaukset vanhempainyhdistyksistä (ei lainkaan tai toimii satunnaisesti vs. toimii säännöllisesti) ja johtokunnista saatiin tulokseksi neliluokkainen muuttuja, joka kuvaa vanhempien ja huoltajien organisoitumista (taulukko 15). Joka viidennessä (20 %) yläkoulussa oli vanhempainyhdistys ja johtokunta, jossa oli huoltajien edustajia. Toisaalta joka neljännessä (25 %) ei ollut kumpaakaan tai vanhempainyhdistys toimi vain satunnaisesti. Toimivan vanhempainyhdistyksen ja johtokunnan yhdistelmä oli yleisin suurissa kaupungeissa ja harvinaisin Oulun läänissä. Molemmat puuttuivat tavallisimmin maaseutumaisissa kunnissa ja alle 200 oppilaan kouluissa.

TAULUKKO 15. Säännöllisesti toimivat vanhempainyhdistykset ja johtokunnat, joissa on huoltajien edustus, yläkouluissa läänin, kuntaryhmituksen, koulutyypin ja 7.–9. luokkien oppilasmäärän mukaan.

	Onko koulussa säännöllisesti toimiva vanhempainyhdistys tai johtokunta, jossa on huoltajien edustus?				
	Ei kumpaakaan	Johtokunta	Vanhempainyhdistys	Molemmat	Yhteensä
Koko aineisto	25	22	34	20	100 (522)
Lääni					
Etelä-Suomi	15	15	36	34	100 (173)
Länsi-Suomi	26	22	37	16	100 (183)
Itä-Suomi	39	24	25	13	100 (72)
Oulu	27	32	37	3	100 (62)
Lappi	31	42	15	12	100 (26)
Kuntaryhmitys					
Suuri kaupunki	7	20	25	47	100 (157)
Kaupunkimainen	21	15	59	5	100 (97)
Taajamatyyppinen	27	20	37	16	100 (89)
Maaseutumainen	41	27	26	5	100 (179)
Koulutyyppi					
Luokat 7–10	28	25	29	18	100 (312)
Myös luokkia 1–6	20	17	41	21	100 (210)
Oppilasmäärä					
–99	27	24	28	21	100 (78)
100–199	36	26	22	16	100 (121)
200–299	20	19	42	18	100 (116)
300–399	11	21	41	27	100 (103)
400–	11	21	41	27	100 (104)

Oppilaan, huoltajan ja opettajien välisten keskustelujen järjestäminen oli selvässä yhteydessä yhteistyön organisoitumiseen. Noin 53 % kouluista, joissa oli aktiivinen vanhempainyhdistys ja johtokunnassa oli huoltajien edustaja, järjesti nämä keskustelut säännöllisesti ja sovitusti, kun vastaava osuus oli 39 % molempien puuttuessa. Taulukossa 5 ja taulukossa 16 esitetään yläkoulujen johdon arvioimaa huoltajien osallistumista samanaikaisesti vanhempienyhdistysten toiminnan ja johtokuntien mukaan. Keskimääräinen kuva osallisuudesta on selvä (kuvio 5). Vanhempien osallisuus arvioitiin aktiivisimmaksi silloin, kun yläkoulussa oli sekä säännöllisesti toimiva vanhempainyhdistys että johtokunta, jossa oli huoltajien edustaja. Kun yläkoulussa ei ollut johtokuntaa eikä vanhempainyhdistystä tai jälkimmäinen toimi vain satunnaisesti, osallisuus jäi selvästi keskimääräistä heikommaksi.

Taulukon 16 tulokset osoittavat, että vanhempienyhdistysten ja johtokunnan profiileissa osallisuuden vahvistamisessa on selviä eroja. Aktiivinen vanhempainyhdistys lisäsi osallisuutta erityisesti juhlien ja teemapäivien järjestämisessä, mutta ei juurikaan suunnitelmien ja järjestysääntöjen laatimisessa. Johtokunta, jossa oli huoltajien edustaja, vahvisti huoltajien osallisuutta suunnitelmien ja järjestysääntöjen laatimisessa, mutta myötävaikutti varsin vähän osallisuuteen teemapäivien ja tapahtumien järjestämisessä.

Kuvio 5. Huoltajien ja oppilaiden osallisuutta peruskoulun kehittämisessä kuvaavien summamuuttujien keskiarvot yläkouluissa vanhempainyhdistyksen toiminnan ja johtokunnan, jossa huoltajien edustus mukaan.

Taulukko 16. Huoltajien osallisuus (% -osuus) yläkoulujen toiminnan kehittämisessä.

	Onko koulussa säännöllisesti toimiva vanhempainyhdistys tai johtokunta, jossa on huoltajien edustus			
	Ei kumpaakaan	Johtokunta	Vanhempainyhdistys	Molemmat
Retket, leirikoulut	78 %	86 %	89 %	87 %
Koulun toiminnan arviointi	79 %	88 %	81 %	83 %
Opetussuunnitelman laatiminen ja päivittäminen	57 %	71 %	59 %	71 %
Järjestyssääntöjen laatiminen	39 %	65 %	48 %	69 %
Teemapäivien järjestäminen	41 %	42 %	67 %	63 %
Koulun vuosittaisen suunnitelman laatiminen	5 %	48 %	17 %	60 %
Koulun juhlien järjestäminen	20 %	24 %	44 %	51 %
Koulun tilojen ja piha-alueiden suunnittelu	12 %	27 %	40 %	49 %
Lomien sijoittuminen	19 %	19 %	17 %	22 %
Kouluruokailun järjestäminen	11 %	13 %	15 %	19 %
Koulupäivän alkamisajankohta	10 %	14 %	11 %	15 %
Oppilashuollon toimintamallien kehittäminen	11 %	13 %	10 %	11 %
Koejärjestelyistä päättäminen	2 %	3 %	6 %	4 %
Oppituntien sijoittuminen	2 %	1 %	2 %	3 %
Muissa asioissa	48 %	56 %	70 %	79 %

POHDINTA

Vanhempien, koulun ja sen oppilashuoltopalvelujen yhteistyö toteutuu monella eri tasolla. Yhteistyö voi olla tehokasta ja toimivaa perheiden, oppilaiden, opettajien ja oppilashuoltopalveluiden henkilöstön kesken, mutta puuttua jopa kokonaan koulun johtamisen ja oppilashuollon kehittämisen tasolla. Tämä selvitys keskittyi pääosin yhteistyöhön johtamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Oletimme, että vanhempainyhdistykset osallistuvat aktiivisesti koulun toiminnan ja oppilashuollon kehittämiseen. Yhteistyöllä vanhempainyhdistysten kanssa koulun johdon ja oppilashuoltopalveluista vastaavien on helppo – niin halutessaan – tavoittaa oppilaiden vanhempia. Tulosten tulkinta perustuu tähän pääosin olettamukseen.

Yhteistyön tehostaminen ja asiakassuuntautuneisuus ovat olleet näkyvästi esillä 2000-luvun koulutuspoliittisessa ja sosiaali- ja terveystieteellisessä keskustelussa. Siksi oli yllättävää todeta, että näiden teemojen tutkimustyö on ollut varsin vähäistä ja kohdistunut yksinomaan lähityöhön (ks. esim. Mäenpää 2008). Vanhempien osallisuudesta peruskoulun ja sen oppilashuoltopalvelujen kehittämiseen ei löytynyt yhtään aikaisempaa tutkimusta, jossa yhteistyötä olisi selvitetty vanhempien/huoltajien näkökulmasta. Tämäkään tutkimus ei kohdistunut suoraan vanhempiin, vaan vastaajina olivat vanhempainyhdistykset ja käytännössä niissä aktiivisesti toimivat vanhemmat.

Kyselyyn ei otettu mukaan tietoja, joiden perusteella vanhempainyhdistykset olisi voitu tunnistaa ja yhdistää tiettyyn peruskouluun. Siksi aineiston perusteella ei ole mahdollista tarkastella tuloksia suhteessa kotipaikkakuntaa ja koulua tarkemmin kuvaaviin tietoihin. Tämä tutkimus olikin luonteeltaan esitutkimus, jossa alustavasti selvitettiin aikaisemmin lähes kokonaan tutkimatta jäänyttä aluetta. Vastausprosentti jäi pieneksi (23 %). Tulosten pääsuunta on kuitenkin niin selvä, että matalasta vastaamisaktiivisuudesta huolimatta ne antanevat varsin hyvän yleiskuvan nykytilanteesta.

Oppilashuoltopalvelujen osalta kysely keskittyi kouluterveydenhuoltoon. Kouluterveydenhuollosta on annettu valtakunnallinen laatusuositus, jossa on kiinnitetty erityistä huomiota vanhempien ja huoltajien osallisuuteen. Peruskoulun koulupsykologi- ja koulukuraattoritoiminnasta ei vastaavaa suositusta toistaiseksi ole julkaistu.

Vanhempainyhdistyksille tehdyn kyselyn *päätuloksena on vanhempainyhdistysten roolin selkiytymättömyys kouluyhteisössä, kunnassa ja kansanterveytyössä*. Kyselyn mukaan vanhempainyhdistyksillä on halua osallistua koulun toiminnan kehittämiseen ja kouluhyvinvoinnin tukemiseen, mutta monissa yhdistyksissä ei tiedetä mihin ja miten osallistua. Avoimista vastauksista välittyy vaikutelma, että kaikki peruskoulut eivät ole olleet erityisen innostuneina mahdollistamaan vanhempainyhdistysten aktiivisempaa osallistumista. Useimmat vanhempainyhdistykset ovat edelleen varainhankkijoita ja ”mukavien tempausten ja tapahtumien järjestäjiä”, mutta vanhempia ei haluta lastensa edunvalvojiksi tai muuten osallisiksi kouluyhteisön johtamisessa.

Vanhempainyhdistysten ohella vanhemmat voivat osallistua peruskoulun kehittämiseen johtokunnassa, jos siinä on mukana myös huoltajien edustajat. Johtokunnasta saatiin tietoja vain peruskoulun johdolle suunnatusta yläkoulukyselystä. Vajaassa puolessa näitä kouluja oli johtokunta, jossa oli huoltajien edustaja. Tulokset osoittavat, että tällainen johtokunta vaikutti koulujen johdon arvioihin huoltajien osallisuudesta suunnitelmien ja järjestysääntöjen laatimiseen enemmän kuin aktiivinen vanhempainyhdistys. Aktiivisen vanhempainyhdistyksen ja johtokunnan yhdistelmä lisäsi enemmän osallisuutta kuin kumpikaan yksin. Mutta niissäkin yläkouluissa, joissa oli molemmat, huoltajien osallisuus esimerkiksi oppilashuollon kehittämisessä ja kouluruokailun järjestämisessä arvioitiin varsin harvinaiseksi. Näiden tulosten perusteella van-

hempainyhdistykset ja johtokunnat eivät ole toistensa vaihtoehtoja, vaan yhdessä mahdollistavat tehokkaamman osallisuuden kuin kumpikaan yksinään.

Perusopetuksen opetussuunnitelmauudistuksen yhtenä tavoitteena oli tehostaa kodin ja koulun yhteistyötä. On mahdollista ja todennäköistäkin, että yhteistyö on lisääntynyt perustasolla. Koulukyselyjen aineistot tuovat kuitenkin selvästi esiin vanhempien osallisuuden suuret erot peruskoulujen välillä. Johtamisen näkökulmasta opetussuunnitelmauudistuksen yhteistyötavoitteista ollaan useissa kouluissa vielä varsin kaukana. Suuria eroja koulujen toimintakäytännöissä havainnollistavat menettelytavat poissaolojen ilmoittamisessa. Karkeasti voidaan arvioida, että noin joka neljännessä koulussa huoltajien mahdollisuudet osallistua ja osallistuminen toimivat kohtuullisen hyvin, mutta toisaalta noin joka neljännessä koulussa huoltajien osallisuus jää varsin vaatimattomaksi. Alakouluissa tilanne on hieman parempi kuin yläkouluissa.

Vanhempainyhdistysten näkökulmasta kodin ja koulun yhteistyö näyttää varsin usein kaventuvan rahankeruuseen ja tilaisuuksien järjestämisen sekä koulusta kotiin tiedottamiseen. On todennäköistä, että varsin yleisesti on edelleen vallalla melko vanhakantainen ajatus, jossa koulun ja kodin perustehtävät nähdään toisistaan erillisinä. Yhteistyötä pidetään tärkeänä, mutta se painottuu yksilötasoiseen toimintaan ja jää kouluyhteisön tasolla ulkokehälle eikä siksi pääse vaikuttamaan koulun perustehtäviin. Kuitenkin samanaikaisesti korostetaan, että lasten hyvinvoinnin, terveyden ja kasvatuksen haasteet tänä päivänä edellyttävät vahvaa kodin ja koulun kasvatuskumppanuutta: yhteisistä tavoitteista sopimista ja yhdessä toimimista myös johtamisen, kehittämisen ja arvioinnin tasoilla.

Kyselyssä selvitettiin erityisesti *vanhempainyhdistysten osallisuutta kouluterveydenhuollon toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen*. Valtaosa, peräti 71 % vanhempainyhdistyksistä, arvioi, että vanhemmat ovat tyytyväisiä koulunsa kouluterveydenhuoltoon. Tämän myönteisen tuloksen todellinen merkitys tulee kuitenkin kyseenalaiseksi, kun sitä tarkastellaan suhteessa vanhempien mahdollisuuksiin osallistua kouluterveydenhuollon suunnitteluun, tietoihin oman koulun kouluterveydenhuollosta ja arviointeihin palvelujen saatavuudesta. Peruskoulun johdolle suunnatut koulukyselyt antoivat samansuuntaisen tulokset. Vanhemmat osallistuivat vain harvoin oppilashuollon toimintamallien suunnitteluun tai kouluolojen tarkastukseen.

Jokaisessa kunnassa tulisi huolella pohtia, mitä merkitsevät tämän kyselyn seuraavat tulokset: Yksikään tähän kyselyyn vastannut vanhempainyhdistys ei osallistunut kouluterveydenhuollon suunnitteluun. Vain joka kymmenes oli jossakin määrin tutustunut kouluterveydenhuollon laatusuosituksen. Myös vanhempainyhdistysten tiedoissa kouluterveydenhuollon käytännön toiminnasta oli puutteita. Vanhempainyhdistysten ja laajemmin vanhempien on vaikea osallistua kouluterveydenhuollon kehittämiseen, jos heille ei jaeta tietoa keskeisistä suosituksista eikä suunnitelmista, kuten seuraava lainaus vanhempainyhdistyksen vastauksesta tiivistetysti kertoo:

”Kouluterveydenhuoltoa kehitettäessä ei kunnassamme ole suunnitteluun otettu vanhempia tai heidän toiveita huomioon.”

Johtamisen ohella haasteita koettiin myös kouluterveydenhuollon terveystarkastusten järjestämisessä. Melko monessa palautteessa kritisoiitiin tiedottamista. Seuraava lainaus sisältää melko yksityiskohtaisen kuvauksen ilmeisistä puutteista. Siksi se toistetaan myös tässä yhteydessä:

”Jos vanhemmat halutaan oikeasti mukaan terveystarkastukseen, kutsun on tullava useita päiviä ennen tarkastusta. Nyt se on tullut edellisenä tai sitä edellisenä päivänä ja kun se on keskellä päivää ei työssäkäyvillä vanhemmilla ole mitään mahdollisuutta osallistua siihen. Vanhemmilta kysytään lomakkeella vuosittain onko lapsella allergioita tai pitkäaikaissairauksia. Muuta terveystarkastuksesta ei kysytä. Viitosluokkalaisilla oli tänä vuonna lomake, jossa kyseltiin mm. syömiseen ja nukkumiseen liittyviä asioita ja onko ollut päänsärkyä tai muita oireita. Terveystarkastuksista ei myöskään kerrota etukäteen vaan lapsen mukana tulee lappu, jossa kerrotaan että lapsi on ollut terveystarkastuksessa, pituus, paino ja näkö

ja kuulotarkastus, jos sellaiset on tehty. Koululääkäri vain käy koululla tekemässä tarkastukset, muuten hän ei ole paikalla. Vanhempien pitää erityisesti vaatia terveydenhoitajaa tekemään lähete lääkärille esim. silmälääkärille, jos lapsella on huono näkö. Automaattisesti tämä ei tapahdu, vaan vanhempien pitää olla itse aktiivisia.”

On mahdollista ja myös todennäköistä, että vanhempainyhdistysten vastauksissa näkyvä tyytyväisyys kouluterveydenhuoltoon kuvaa enemmänkin vuosikymmenien kuluessa rakentunutta luottamusta ja arvostamista kuin koulussa toimivan kouluterveydenhuollon nykytilannetta. Vanhempainliitto kysyi vuonna 2007 avokysymyksellä, miten oppilashuoltopalveluja tulisi kehittää ja vastauksissa nousi erityisesti esiin kouluterveydenhoitajan merkitys. Vanhemmat arvostavat kouluterveydenhoitajaa ja luottavat häneen. Kouluterveydenhoitajan nähtiin olevan lapsille ja nuorille tuttu, lähellä koulun arkea ja siksi hänen luokseen on matala kynnyksellä mennä. Kouluterveydenhoitajan toivottiin olevan kouluissa useammin läsnä, mieluiten joka päivä. Kouluterveydenhoitaja on myös vanhemmille tuttu. Samassa kyselyssä vanhemmat toivat esiin, että kouluterveydenhoitajaa lukuun ottamatta oppilashuolto ja sen henkilöstö jäävät vanhemmille usein vieraaksi. (Metso & Mikkonen 2007.)

Avoimeen kysymykseen kouluhyvinvoinnin huolista saatiin runsaasti vastauksia. Jo pelkästään vastausten runsaus havainnollistaa, että vanhempainyhdistyksillä on paljon sanottavaa kouluyhteisön ja oppilashuoltopalvelujen kehittämisessä. Kyselyn sisältö on todennäköisesti vaikuttanut siihen, että kouluterveydenhuollosta raportoitiin eniten huolia. Koulujen työolojen puutteet ovat nousseet näkyviin myös kaikissa kouluille ja oppilaille tehdyissä kyselyissä. Seuraavaksi yleisimmät huolet liittyivät koulun voimavaroihin ja yhteistyöhön. Kaikki nämä huolet ovat samanaikaisesti myös koulun johtamisen ja oppilashuoltopalvelujen kehittämisen haasteita.

Huolimatta pieneksi jääneestä vastausprosentista vanhempainyhdistyksille suunnattu kysely antaa yhdessä aikaisempien peruskoulukyselyjen kanssa selvän ja samalla huolestuttavan kuvan vanhempien mahdollisuuksista osallistua peruskoulun ja sen oppilashuoltopalvelujen kehittämiseen. Osallisuuden välttämätön edellytys on, että vanhemmilla on mahdollisuus tietää, miten kouluyhteisö ja sen oppilashuoltopalvelut käytännössä toimivat ja miten niiden voimavarat ja toiminta suhtautuvat kansallisiin suosituksiin.

Tulokset antavat selviä viitteitä jatkotutkimukseen. Vanhempien osallisuus olisi nostettava kouluyhteisöjen ja oppilashuoltopalvelujen johtamis- ja kehittämistutkimuksessa keskeiseksi teemaksi. Vanhempien vaikuttamismahdollisuuksia vanhempainyhdistysten ja johtokuntien kautta olisi selvitettävä tarkemmin. Erityisesti olisi tutkittava vanhempien mahdollisuutta osallistua oppilashuoltopalvelujen suunnitteluun, järjestämiseen ja arviointiin.

Vanhempainyhdistykset ovat luonnollinen ja toimiva tapa järjestää vanhempien ja koulujen yhteistyötä johtamisen ja hallinnon tasoilla. Vanhempainyhdistykset voisivat olla myös aktiivinen kotien edustaja silloin, kun arvioidaan ja kehitetään oppilashuoltopalveluja eli kouluterveydenhuoltoa ja koulupsykologi- ja kuraattoritoimintaa. Voidaan ajatella, että vanhempainyhdistykset yhdessä koulun henkilöstön ja oppilaiden kanssa ovat oppilashuollon palvelujen tilaajia. Aktiivisesti toimivat vanhempainyhdistykset tuntevat oman kouluyhteisönsä hyvinvointitarpeet ja osaavat kotien näkökulmasta arvioida, millaista tukea kouluyhteisö ja lapset tarvitsevat, jotta oppimistavoitteet menestyksellisesti saavutetaan.

Tähän mennessä vanhempainyhdistysten toiminta perustuu vanhempien aktiivisuuteen eikä näillä yhdistyksillä ole yhteistä toimeksiantoa eikä asemaa kouluyhteisöissä. Perusopetuslaissa ja perusopetuksen valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa on korostettu kodin ja koulun yhteistyötä, mutta ei ole tarkemmin säädetty sen toteuttamisesta. Oppilashuoltopalveluja koskevista säännöksistä (lastensuojelulain 9§, kansanterveyslain 14§) puuttuvat vastaavat velvoitteet yhteistoimintaan vanhempien kanssa perusopetusta tukevien oppilashuoltopalvelujen järjestämisessä. Kun näitä säännöksiä uudistetaan, olisi huolella harkittava, tarvittaisiinko yksityiskohtaisempia säännöksiä huoltajien osallisuuden varmistamiseksi kaikkien peruskoulujen ja

niiden oppilashuoltopalvelujen kehittämisessä. Erityisesti olisi kiinnitettävä huomiota osallisuuden mahdollistamiseen yhtenäisenä kokonaisuutena. On kohtuutonta vaatia, että vanhempien olisi osattava olla aktiivisia kolmen eri hallintokunnan suuntaan silloin kun he haluavat vaikuttaa lastensa koulu yhteisön kehittämiseen.

Kun tutkimuksen päätulos oli vanhempainyhdistysten roolin selkiytymättömyys, siitä seuraa myös välittömiä haasteita niin vanhempainyhdistyksille kuin opetuksen järjestäjille: On selkiytettävä vanhempainyhdistysten mahdollisuuksia ja vastuita vanhempien edustajana silloin, kun yhteistyötä tiivistetään johtamisen ja kehittämisen tasoilla. *Kuntien, perusopetuksen hallinnon, oppilashuoltopalvelujen järjestäjien ja vanhempainyhdistysten tulisi yhteisesti sopia käytännön toimenpiteistä.* Vanhempien ja heidän yhdistystensä tulisi saada yksityiskohtaisempaa tietoa koulun ja sen oppilashuoltopalvelujen tavoitteista, voimavaroista ja myös kouluhyvinvoinnin haasteista. Viime kädessä yhteistyön mahdollisuudet ja tulokset rakentuvat jokaisessa kunnassa ja koulussa erikseen. Valtakunnalliset suuntaviivat voisivat kuitenkin tukea vanhempainyhdistyksiä aktiivisemmän ja samalla yhteistyötä rakentavan roolin omaksumisessa. Välittömän yhteistyön lisäksi kuntien toiminnan tilaaja-tuottajamalliin perustuvissa järjestelyissä vanhempainyhdistykset voisivat edustaa vanhempia erityisesti tilaajiin nähden ja mahdollistaa tilaajille tuottajista riippumatonta informaatiota koulu yhteisöistä ja niiden oppilashuoltopalveluista.

Kirjallisuus

- Andonov, Leena. 2007. Opettajan ja vanhemman vuorovaikutus ja keskustelun kehikset koululaisen kehityskeskusteluissa. Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 280. Helsinki.
- Laki kansanterveyslain muuttamisesta 626/2007.
- Laki perusopetuslain muuttamisesta 477/2003.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lehtolainen, Raili. 2008. Keltaista ja kimaltavaa. Kodin ja koulun yhteistyöstä koulun ja kodin yhteyteen. Helsingin yliopisto. Soveltavan kasvatustieteen laitos. *Studia Paedagogica* 35. Helsinki.
- Metso, Tuija. 2004. Koti, koulu ja kasvatusta – kohtaamisia ja rajankäyntejä. Suomen Kasvatustieteellinen Seura. Kasvatusalan tutkimuksia 19. Turku.
- Metso, Tuija & Mikkonen, Hannele. 2007. Vanhempien näkemyksiä kouluhyvinvoinnista. Suomen Vanhempainliitto. Vanhempien barometri 2007. Helsinki. www.suomenvanhempainliitto.fi/barometri/
- Mäenpää, Tiina. 2008. Alakoulun terveydenhoitajan ja perheen yhteistyö. Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 1327. Tampere.
- Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallituksen määräykset 1–3/011/2004. Helsinki.
- Peltonen, Heidi. 2005. Kodin ja koulun yhteistyö. Teoksessa Peltonen, Heidi (toim.): *Opiskelun tuki esi- ja perusopetuksessa. Virikkeitä ja toimintamalleja yleisen ja erityisen tuen järjestämiseksi*. Opetushallitus. Helsinki.
- Peltonen, Heidi & Kalkkinen Pia. 2007. Kodin ja koulun yhteistyö. Teoksessa Rimpelä, Matti; Rigoff, Anne-Marie; Kuusela, Jorma & Peltonen, Heidi (toim.): *Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa – peruseräraportti kyselystä 7.–9. vuosiluokkien kouluille*. Sivut 40–48. Opetushallitus & Stakes. Helsinki.
- Perusopetuslaki 628/1998.
- Rimpelä, Matti; Wiss, Kirsi; Saaristo, Vesa; Happonen, Hanna; Kosunen, Elise & Rimpelä, Arja. 2007a. Kouluterveydenhuollon laatusuosituksen toimeenpano 2004–2007. *Stakes Työpapereita* 34/2007. Helsinki.
- Rimpelä, Matti; Rigoff, Anne-Marie; Kuusela, Jorma & Peltonen, Heidi (toim.). 2007b. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskoulussa – peruseräraportti kyselystä 7.–9. vuosiluokkien kouluille. Opetushallitus & Stakes. Helsinki.
- Rimpelä, Matti; Kuusela, Jorma; Rigoff, Anne-Marie; Saaristo, Vesa & Wiss, Kirsi. 2008. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskoulussa 2 – peruseräraportti kyselystä 1.–6. vuosiluokkien kouluille. Opetushallitus & Stakes. Helsinki.
- Rimpelä, Matti. 2008. Oppilashuolto kouluhyvinvoinnin ytimenä. Teoksessa Suortamo, Markku; Laaksola, Hannu & Välijärvi, Jouni (toim.): *Opettajan Vuosi 2008–2009. Teemana hyvinvointi*. PS-Kustannus. Jyväskylä.
- Siniharju, Marjatta. 2003. Kodin ja koulun yhteistyö peruskoulun alkuopetusluokilla. Yhteistyön arvostus ja toteutuminen Helsingin kaupungin peruskoulujen alkuopetusluokilla lukuvuosina 1983–1984 ja 1998–1999. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 242. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen Kuntaliitto. 2004. Kouluterveydenhuollon laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:8. Helsinki.
- Stakes. 2002. Kouluterveydenhuolto 2002. *Opas kouluterveydenhuollolle, peruskouluille ja kunnille*. Stakes Oppaita 51. Helsinki.
- Taskinen, Sirpa. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Stakes Oppaita 65. Helsinki.

LIITE 1.

Vanhempainyhdistyksille

22.2.2008

**Kouluterveydenhuolto ja osallistuminen koulun toimintaan
- kysely vanhempainyhdistyksille**

Stakes on selvittänyt kouluterveydenhuollon laatua. Lähetämme ohessa raportin, jossa terveyskeskusten vastausten perusteella kuvataan kouluterveydenhuollon tilannetta ja verrataan sitä vuonna 2004 julkaistuun laatusuositukseen. Tällä kyselyllä Suomen Vanhempainliitto ja Stakes pyrkivät selvittämään, *millaiselta kouluterveydenhuolto näyttää vanhempien näkökulmasta*. Samalla kysymme *vanhempien ja vanhempainyhdistysten mahdollisuuksista osallistua koulujen toimintaan*.

Tämä kirje on lähetetty vanhempainyhdistysten puheenjohtajille. Pyydämme vastaamaan kyselyyn vanhempainyhdistyksen johtoryhmän/hallituksen yhteistyönä. Suosittelemme, että ensin kokoatte vastauksenne lomakkeeseen, josta ne siirretään internet-lomakkeeseen. Internet-lomake on osoitteessa:

<http://www.webropol.com/kouluhyvinvointi.net>

Salasana on: vanhempainyhdistys

Internet-lomakkeeseen ei voi palata uudelleen vastaamisen jälkeen eli tiedot siirretään yhdellä kertaa. Jos internet-yhteyttä ei ole käytettävissä, pyydämme postittamaan vastauslomakkeen osoitteeseen: Stakes/Kirsi Wiss, Biokatu 10, 33520 Tampere.

Kyselyn vastauksia käsitellään luottamuksellisesti. Tuloksia raportoidaan kokonaisuutena kevään aikana Vanhempainliiton ja Stakesin kotisivuilla.

Pyydämme vastaamaan kyselyyn mahdollisimman pian ja viimeistään 15. huhtikuuta 2008 mennessä. Kyselyn teknisiin kysymyksiin vastaa: Kirsi Wiss (kirsi.wiss@stakes.fi, 050-552 4610).

Yhteistyöterveisin,

Tuija Metso
Toiminnanjohtaja
Suomen Vanhempainliitto
tuija.metso@suomenvanhempainliitto.fi
09-135 1317, 040-718 9225

Kirsi Wiss
Tutkija
Stakes
kirsi.wiss@stakes.fi
03-3551 4312, 050-552 4610

LIITE 2. Kysely vanhempainyhdistyksille Kouluterveydenhuolto ja osallistuminen koulun toimintaan

- Internet-lomakkeeseen vastataan yhdellä kertaa. Vastaamista ei voi keskeyttää ja jatkaa myöhemmin. Lähettämisen jälkeen vastaukseen ei voi palata.
- Suosittelemme kyselyn täyttämistä ensin paperilomakkeelle.
- Mikäli sähköisessä lähettämisessä on ongelmia, paperiomakkeen voi lähettää osoitteeseen: Stakes, Kirsi Wiss, Biokatu 10, 33520 Tampere

Yhteystietolomake

Koulun nimi, jossa vanhempainyhdistys toimii

Kunta, jossa vanhempainyhdistys toimii

1. Vanhempainyhdistys toimii koulussa, jossa on

vain 1.-6. luokkia

vain 7.-9. luokkia

1.-9. luokkia

2. Vanhempainyhdistys kokoontuu keskimäärin (johtokunnan ja hallituksen kokoukset/muut avoimet kokoukset yhteenlaskettuna)

Yli kymmenen kertaa lukuvuodessa

6-10 kertaa lukuvuodessa

3-5 kertaa lukuvuodessa

1-2 kertaa lukuvuodessa

Harvemmin

3. Minkä tyyppisissä asioissa koulu on tarjonnut vanhempainyhdistykselle mahdollisuutta olla osallisena?

	Ei	Kyllä
Koulun tilojen ja piha-alueiden suunnittelu/toteuttaminen	☐	☐
Järjestyssääntöjen laatiminen	☐	☐
Opetussuunnitelman laatiminen/päivittäminen	☐	☐
Terveystiedon oppiaineen suunnittelu	☐	☐
Koulun vuosittaisen suunnitelman laatiminen	☐	☐
Koulun toiminnan arvioiminen	☐	☐
Kouluterveydenhuollon(kouluterveydenhoitaja/-lääkäri) palveluiden suunnittelu/kehittäminen	☐	☐
Koulukuraattori/-koulupsykologipalvelujen suunnittelu	☐	☐
Lomien sijoittuminen	☐	☐
Koulupäivän alkamisajankohta	☐	☐
Kouluruokailun suunnittelu/kehittäminen	☐	☐
Teemapäivien järjestäminen	☐	☐
Koulun juhlien järjestäminen	☐	☐
Retket, leirikoulut	☐	☐
Varainhankinta	☐	☐

Kouluterveydenhuollolla tarkoitetaan kansanterveystieteen mukaisesti terveyskeskusten kouluissa järjestämää perusopetuksen (vuosiluokat 1-10) kouluterveydenhuoltoa.

4. Onko vanhemmille tiedotettu lukuvuonna 2007–2008 kouluterveydenhuollon toiminnasta?

Ei

Kyllä on tiedotettu, mutta ei tarpeeksi

Kyllä on tiedotettu riittävästi, kenelle/miten on tiedotettu?

5. Onko vanhempainyhdistykselle annettu mahdollisuutta lukuvuonna 2007–2008 antaa palautetta kouluterveydenhuollosta? Voitte valita useamman vaihtoehdon.

Ei lainkaan

Vanhempainyhdistys on osallistunut kouluterveydenhuollon suunnitelman laatimiseen

Vanhempainyhdistys on osallistunut kouluterveydenhuollon arviointiin

Vanhempainyhdistys on voinut antaa palautetta jollakin muulla tavalla, miten?

6. Onko vanhempainyhdistys tehnyt ehdotuksia kouluterveydenhuollon kehittämiseksi?

Ei

Kyllä, millaisia?

Sosiaali- ja terveysministeriö sekä Suomen Kuntaliitto ovat julkaisseet vuonna 2004 Kouluterveydenhuollon laatusuosituksen.
<http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2004/08/pr1092909444623/passthru.pdf>

7. Onko kouluterveydenhuollon laatusuositusta käsitelty vanhempainyhdistyksen kokouksissa? Valitkaa yhdistystä parhaiten kuvaava vaihtoehto.

- Suositusta ei ole käsitelty
- Suositus on vain annettu tiedoksi
- Suositus on esitelty ja käsitelty
- Suositus on käsitelty ja sen pohjalta on sovittu toimenpiteistä

8. Oliko koulussa käytettävissä syyslukukaudella 2007 seuraavia ammattihenkilöiden palveluja? Vapaa kommentti

	Ei tietoa	Ei lainkaan	Kyllä	
Koulupsykologi tai vastaava	☐	☐	☐	
Koulukuraattori tai vastaava	☐	☐	☐	
Kouluterveydenhoitaja	☐	☐	☐	
Koululääkäri	☐	☐	☐	
Terveyskeskushammaslääkäri	☐	☐	☐	
Suuhygienisti	☐	☐	☐	
Opinto-ohjaaja	☐	☐	☐	
Koulunkäyntiavustaja/-ohjaaja	☐	☐	☐	
Erytisopettaja	☐	☐	☐	

9. Miten kouluterveydenhoitajan tilat on koulussa järjestetty?

	Ei tietoa	Ei	Kyllä
Terveydenhoitajan vastaanotto tapahtuu koulun tiloissa	☐	☐	☐
Terveydenhoitajan vastaanotto tapahtuu terveyskeskuksen tiloissa	☐	☐	☐
Terveydenhoitajan vastaanotto on järjestetty muulla tavoin	☐	☐	☐

Jos terveydenhoitajan vastaanotto on järjestetty muulla tavoin, niin miten?

10. Miten koululääkärin tilat on koulussa järjestetty?

	Ei tietoa	Ei	Kyllä
Lääkärin vastaanotto tapahtuu koulun tiloissa	☐	☐	☐
Lääkärin vastaanotto tapahtuu terveyskeskuksen tiloissa	☐	☐	☐
Lääkärin vastaanotto on järjestetty muulla tavoin	☐	☐	☐

Jos lääkärin vastaanotto on järjestetty muulla tavoin, niin miten?

11. Millä luokka-asteilla koulussa tehdään kaikille oppilaille TERVEYDENHOITAJAN terveystarkastus?

	Ei tietoa	Ei	Kyllä
Esiopetus	joo	joo	joo
1. luokalla	joo	joo	joo
2. luokalla	joo	joo	joo
3. luokalla	joo	joo	joo
4. luokalla	joo	joo	joo
5. luokalla	joo	joo	joo
6. luokalla	joo	joo	joo
7. luokalla	joo	joo	joo
8. luokalla	joo	joo	joo
9. luokalla	joo	joo	joo

12. Millä luokka-asteilla koulussa tehdään kaikille oppilaille LÄÄKÄRIN terveystarkastus?

	Ei tietoa	Ei	Kyllä
Esiopetus	joo	joo	joo
1. luokalla	joo	joo	joo
2. luokalla	joo	joo	joo
3. luokalla	joo	joo	joo
4. luokalla	joo	joo	joo
5. luokalla	joo	joo	joo
6. luokalla	joo	joo	joo
7. luokalla	joo	joo	joo
8. luokalla	joo	joo	joo
9. luokalla	joo	joo	joo

13. Onko vanhemmille/huoltajille tarjottu mahdollisuutta osallistua oppilaiden terveystarkastuksiin seuraavilla luokka-asteilla?

	Ei tietoa	Ei	Kyllä
Esiopetus	joo	joo	joo
1. luokalla	joo	joo	joo
2. luokalla	joo	joo	joo
3. luokalla	joo	joo	joo
4. luokalla	joo	joo	joo
5. luokalla	joo	joo	joo
6. luokalla	joo	joo	joo
7. luokalla	joo	joo	joo
8. luokalla	joo	joo	joo
9. luokalla	joo	joo	joo

Kouluterveydenhuollon laatusuosituksen mukaan laajalla terveystarkastuksella tarkoitetaan terveydenhoitajan ja lääkärin yhdessä toteuttamaa terveystarkastusta, johon kutsutaan myös vanhemmat ja pyydetään tietoja opettajalta.

14. Millä luokka-asteilla koulussa tehdään kaikille oppilaille kouluterveydenhuollon laatusuosituksen tarkoittama LAAJA terveystarkastus?

	Ei tietoa	Ei	Kyllä
Esiopetus	jñ	jñ	jñ
1. luokalla	jñ	jñ	jñ
2. luokalla	jñ	jñ	jñ
3. luokalla	jñ	jñ	jñ
4. luokalla	jñ	jñ	jñ
5. luokalla	jñ	jñ	jñ
6. luokalla	jñ	jñ	jñ
7. luokalla	jñ	jñ	jñ
8. luokalla	jñ	jñ	jñ
9. luokalla	jñ	jñ	jñ

15. Miten tyytyväisiä vanhemmat ovat koulussa järjestettyyn kouluterveydenhuoltoon? Valitkaa sopivin vaihtoehto.

Erittäin tyytymättömiä

Melko tyytymättömiä

Melko tyytyväisiä

Erittäin tyytyväisiä

16. Arvioikaa seuraavia oppilashuollon/kouluterveydenhuollon palveluja.

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	Palvelua ei ole käytettävissä
Kouluterveydenhoitajan vastaanotolle on helppo päästä	jñ	jñ	jñ	jñ	jñ
Koululääkärin vastaanotolle on helppo päästä	jñ	jñ	jñ	jñ	jñ
Koulupsykologin tms. vastaanotolle on helppo päästä	jñ	jñ	jñ	jñ	jñ
Koulukuraattorin tms. vastaanotolle on helppo päästä	jñ	jñ	jñ	jñ	jñ
Kouluterveydenhoitajan palveluja on riittävästi saatavilla	jñ	jñ	jñ	jñ	jñ
Koululääkärin palveluja on riittävästi saatavilla	jñ	jñ	jñ	jñ	jñ
Koulupsykologin tms. palveluja on riittävästi saatavilla	jñ	jñ	jñ	jñ	jñ
Koulukuraattorin tms. palveluja on riittävästi saatavilla	jñ	jñ	jñ	jñ	jñ
Kouluterveydenhuollossa tehdään riittävästi yhteistyötä vanhempien kanssa	jñ	jñ	jñ	jñ	jñ

RAPORTTEJA-sarjassa aiemmin ilmestyneet

2008

Marja-Leena Perälä, Maisa Toljamo, Marjukka Vallimies-Patomäki, Marjaana Pelkonen. Tavoitteena näyttöön perustuva hoitotyö. Kansallisen hoitotyön tavoite- ja toimintaohjelman (2004–2007) arviointi
Raportteja 28/2008 Tilausnro R28/2008

Päivi Hämäläinen, Persephone Doupi, Hannele Hyppönen. eHealth Policy and Deployment in the European Union. Review and Analysis of Progress
Reports 26/2008 Tilausnro R26/2008

Jaana Lähteenmaa, Teija Strand. Pelin jälkeen: velkaa vai voittoja? Tutkimus velan ottamisesta rahapeleihin, erityistarkastelussa nettipokeri ja pikavippaaminen
Raportteja 25/2008 Tilausnro R25/2008

Mikko Svartsjö, Jani Kinnunen, Eetu Paloheimo, Frans Mäyrä. Järjellä vai tunteella? Nettipokerin pelikokemus ja pelaamisen hallinta
Raportteja 24/2008 Tilausnro R24/2008

Pauliina Luopa, Minna Pietikäinen, Jukka Jokela. Kouluterveyskysely 1998–2007: Nuorten hyvinvoinnin kehitys ja alueelliset erot
Raportteja 23/2008 Tilausnro R23/2008

Eeva-Liisa Kronqvist, Jaana Jokimies. Vanhemmat varhaiskasvatuksen laadun arvioijina. Tuloksia Vaikuta vanhempi -selvityksestä
Raportteja 22/2008 Tilausnro R22/2008

T. Hakulinen-Viitanen, M. Pelkonen, V. Saaristo, A. Hastrup, M. Rimpelä. Äitiys- ja lastenneuvolatoiminta 2007. Tulokset ja seurannan kehittäminen
Raportteja 21/2008 Tilausnro R21/2008

Vappu Karjalainen, Peppi Saikku, Auvo Pasuri, Anja Seppälä. Mitä on aktiivinen sosiaalipolitiikka kunnissa? Näköalapaikkana työvoiman palvelukeskukset
Raportteja 20/2008 Tilausnro R20/2008

Seija Muurinen, Kerttu Perttilä, Timo Ståhl. Terveys 2015 -kansanterveysohjelman ohjaavuuden, toimeenpanon ja sisällön arviointi 2007. Haastattelut terveyden edistämisen asiantuntijoille sekä kuntien edustajille
Raportteja 19/2008 Tilausnro R19/2008

Eija Stengård, Kaija Appelqvist-Schmidlechner, Maila Upanne, Kai Parkkola, Markus Henriksson. Time Out! Aikalisä! Elämä raiteilleen. Varusmies- ja siviilipalveluksen ulkopuolelle jääneiden miesten elämäntilanne ja psykososiaalinen hyvinvointi
Raportteja 18/2008 Tilausnro R18/2008

Leena Lerssi, Leena Sundström, Tiina Tervaskanto-Mäentausta, Ritva Väistö, Riikka Puusniekka, Minna Pietikäinen, Jaana Markkula. Kouluterveyskyselystä toimintaan -hanke 2005–2007. Hankkeen loppuraportti
Raportteja 17/2008 Tilausnro R18/2008

Jan Moilanen, Nina Knape, Unto Häkkinen, Timo Hujanen, Petri Matveinen. Terveystilinpitojärjestelmän (SHA, System of Health Accounts) käyttöönotto kansallisessa tilastoinnissa. Loppuraportti
Raportteja 16/2008 Tilausnro R16/2008